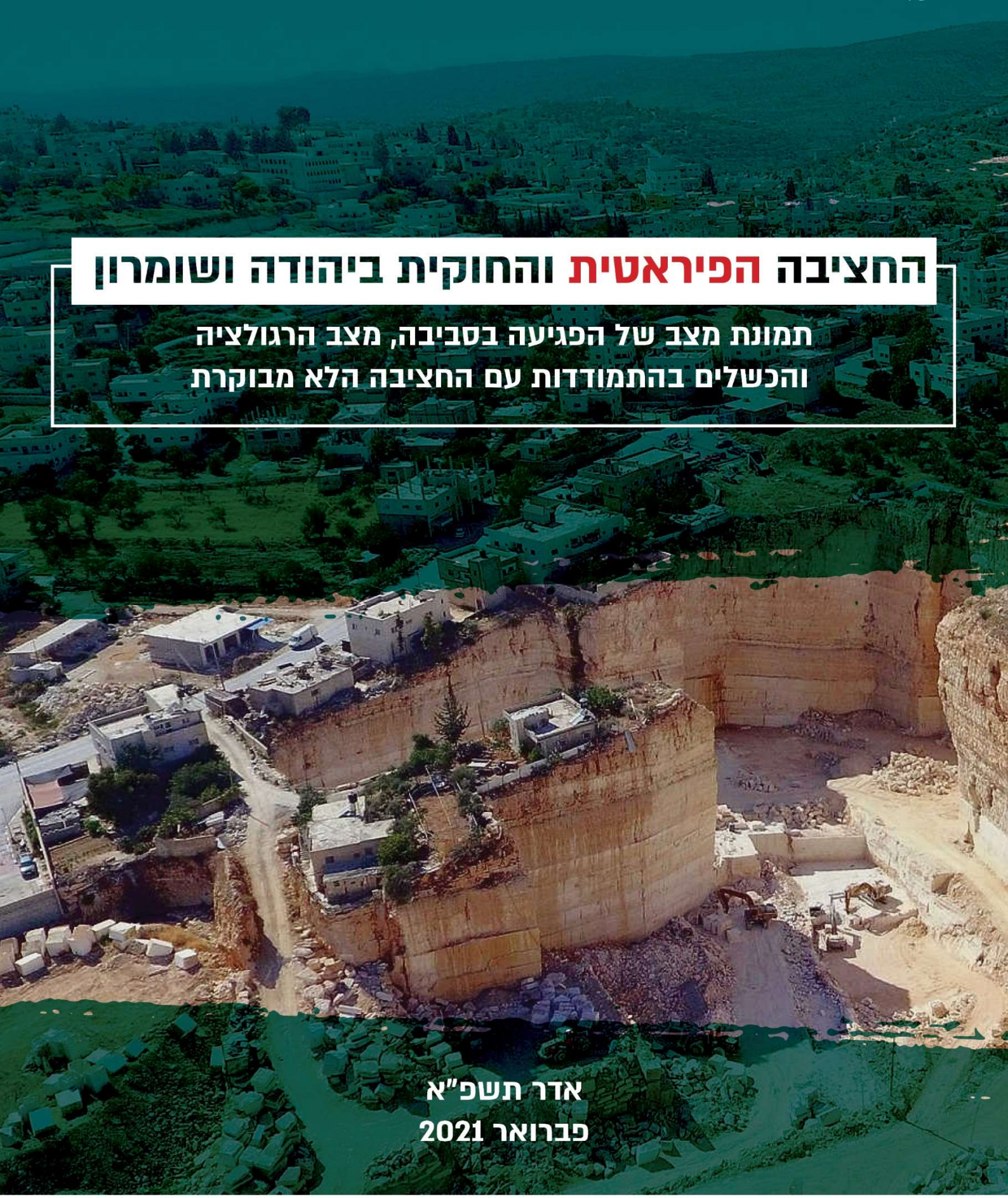
החציבה הפיראטית והחוקית ביהודה ושומרון

תמונת מצב של הפגיעה בסביבה, מצב הרגולציה והכשלים בהתמודדות עם החציבה הלא מבוקרת

אדר תשפ"א
פברואר 2021

הפורום לישראל ירוקה

מחקר זה הופק ע״י מחלקת המחקר של עמותת ״הפורום לישראל ירוקה (ע״ר)״.

© כל הזכויות שמורות לעמותת ״הפורום לישראל ירוקה״ ע״ר 580551299.

ת.ד 4002 אריאל, מיקוד 4070009. טלפון: 02-5828188

אתר העמותה: https://www.greenis.org.il

ליצירת קשר: office@ffgi.org.il

מהדורה ראשונה: אדר ה׳תשפ״א, פברואר 2021

ניתן לעקוב אחרינו בפייסבוק, טוויטר ויוטיוב

תקציר מנהלים

כמות המחצבות בישראל הולכת ופוחתת בשנים האחרונות, כמו גם עתודות החציבה לצרכי בניה. לעומת זאת, הביקוש לחומרי גלם הולך ועולה בשל הגידול בענף הבניה ובענף התשתיות.

כיום כ-30% מצריכת האגרגטים בישראל מקורם במחצבות ביהודה ושומרון, אחוז שהוך ועולה עם השנים ועל פי הערכות עשוי להגיע ל-70% מהצריכה בישראל. באזור זה מיפינו 80 מחצבות, אולם רק 15 מתוכן פועלות ברישיון חציבה ישראלי ועל פי תקנים ישראלים לשמירה על בריאות הציבור והגנה על הסביבה. בורות ענק שיוצרות המחצבות הולכים ונפערים ביהודה ושומרון, ומשנים את תוואי השטח והנוף ההררי לבלי היכר, וללא יכולת תיקון. הרגולציה החסרה בשטחים שבאחריות הרשות הפלסטינית, והניצול של הפרצות בתקינה ובאכיפה הישראלית באמצעות המנהל האזרחי, מאפשרות את פריחתן של עשרות מחצבות הפועלות ללא חשש וללא כל היתר ברחבי יהודה ושומרון.

מחצבות אלו משווקות את תוצרתן לישראל, והן אינן נדרשות להציג הוכחה לחוקיות החציבה של האגרגטים אותם הן מוכרות בישראל. בכך עוצמת מדינת ישראל את עיניה מהחציבה הלא-חוקית ההולכת וגדלה ביהודה ושומרון, ואף מעודדת אותה (בין השאר באמצעות מתן רישיונות לביצוע פיצוצים בחומרי נפץ).

המחירים אותם מציעות המחצבות הפלסטיניות הלא-חוקיות שחוצבות ללא רגולציה סביבתית, ללא תשלום תמלוגים וללא צורך להפקיד כספים לקרן שיקום מחצבות, הם מחירים נמוכים משמעותית בהשוואה למחיר הנמוך ביותר שמחצבה ישראלית חוקית יכולה להציע, ובכך הם יוצרות תחרות לא הוגנת בשוק הישראלי.

תופעת ריבוי המחצבות הפיראטיות ביהודה ושומרון מייצרת סכנה לציבור, פוגעת בערכי הטבע והנוף וגורמת נזק אקולוגי אדיר ובלתי-הפיך. אותן המחצבות אינן עומדות בתנאים הבסיסים כגון: תוכנית חציבה מאושרת, זיקת בעלות לקרקע, תסקיר השפעה על הסביבה, מניעת מפגעי זיהום אוויר ורעש ותוכניות שיקום.

מדינת ישראל צריכה לנצל את צווארי הבקבוק במעברים מיהודה ושומרון כדי להחיל דה-פקטו סטנדרטים ישראלים על החציבה ביהודה ושומרון, כתנאי להכנסת חומרי החציבה לשיווק בישראל.

בכך, תגן ישראל על בריאות תושביה ובריאות הפלסטינים, תמנע נזק בלתי הפיך לסביבה, לאקוויפר ההר ולתוואי הנוף של יהודה ושומרון. הפורום לישראל ירוקה מציע תיקוני חקיקה ממוקדים בכדי לתקן את הליקויים הקיימים כיום.

תוכן עניינים

תקציר מנהלים **3**

תוכן עניינים **4**

חלק א' - שוק החציבה בישראל **5**

החציבה בישראל 5

חקיקה ופיקוח על מחצבות 9

חלק ב' - מחצבות ביו"ש **14**

1) הקדמה 14

2) הבסיס החוקי 14

3) פערי הרגולציה בין מחצבות בשטחי C למחצבות בשטחי A ו-B 19

4) מה קורה בשטח? 21

חלק ג' - פיצוצים במחצבות **25**

רגולציה קיימת 25

הכדאיות הכלכלית של ביצוע פיצוצים במחצבות 26

מה קורה בשטח? 27

תיעוד פיצוצים במחצבות על ידי הפורום לישראל ירוקה 27

חלק ד' - השפעת המחצבות על איכות הסביבה **42**

תסקיר השפעה על הסביבה 45

חלק ה' - סיכום עבריינות וליקויים בתחום המחצבות **47**

חלק ו' - מסקנות והצעות לתיקוני חקיקה **58**

פערי הרגולציה וניצול צווארי הבקבוק להכנסת חומרי הגלם מיהודה ושומרון 58

העדפת מחצבות ישראליות מאושרות ביהודה ושומרון 60

הסדרת המחצבות הלא חוקיות 60

התניות במכרזים למחצבות חדשות באיו"ש 61

שיקום המחצבות הנטושות באיו"ש 61

ביצוע פיצוצים במחצבות פלסטיניות 61

נספח א' – הצעה לנוסח תיקון תקנות המחצבות (מניעת זיהום אוויר ורעש ממחצבה ביהודה והשומרון) **62**

נספח ב' – הצעה לנוסח תיקון לפקודת המכרות **75**

נספח ג' – כמות צריכת חומרי הגלם ממחצבות בממוצע לשנה - נכון לשנת 2019 ..... **77**

נספח ד' - תב"ע שכונת תל ציון **79**

נספח ה' - תשובת המדינה לבג"ץ 5964/15 מחצבות יו"ש **82**

חלק א - שוק החציבה בישראל

החציבה בישראל

ענף המחצבות מהווה פעמים רבות את תחילת השרשרת הייצור בתחום הבנייה והתעשייה. החומרים הנכרים במחצבות משמשים כחומרי גלם בענפי הבנייה, סלילת הדרכים והתעשייה (כהגדרתם בתמ"א 14 ב').

חומרי החציבה המשמשים לבנייה וסלילה כוללים בתוכם: גיר, דולומיט ובזלת **לחצץ**; גיר, חרסית וגבס **למלט**; גיר **למוזאיקה, לסיד ולטיח**; חול וטוף; ואבן **לחיפוי ולריצוף** (שיש).

חומרי חציבה ומחצבים המשמשים כחומרי גלם לתעשייה כוללים: פוספט, גיר לאבקות, חול זך, חרסיות מיוחדות, פורצלניט, פצלי שמן, נחושת ומלח.

אספקה סדירה של חומרי גלם הינה בעלת חשיבות עליונה לכלכלת ישראל, וזאת מכמה סיבות. ראשית, היא חיונית לפיתוח הפיזי של המדינה בתרומתה למשק הבנייה והסלילה. שנית, היא מובילה להכנסות ישירות לקופת המדינה דרך תשלומי תמלוגים ומיסים שונים. בנוסף לכך, תורמת אספקה סדירה לשוק העבודה בישראל בכך שהיא יוצרת מקומות תעסוקה באתרי הכרייה, במפעלים ובשירותים המסופקים להם.[1] ענף הבניה והתשתיות המבוסס על חומרי הגלם מהמחצבות הוגדר מתחילת משבר הקורונה כענף חיוני למשק והוחרג גם בסגרים השונים מאיסור העבודה, כיוון שהוא משמש מנוע צמיחה למשק הישראלי.

מחצבות מראח רבאח שבגוש עציון

קצב הגידול בביקוש לחומרי גלם ובצריכתם עולה במקביל לצמיחה בשוק הנדל"ן והתשתיות. בשנת 1999 הביקוש לאגרגטים עמד על **כ-52.5 מיליון טון**.[2] נכון לאוקטובר 2019, צריכת חומרי הגלם הממוצעת לשנה במשק הבנייה

[1] https://www.gov.il/BlobFolder/policy/mining_090220/he/establishing_management_efficiency_policies.pdf
[2] מתוך דוח מחצבת של איגוד ערים יהודה והשומרון לשנת 2004
http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf

והסלילה הוערכה כבר בכמות שבין **65.82 ל-67.1 מיליון טון**, ואילו הצריכה למשק התעשייה מוערכת בכ-**11.96 מיליון טון**.[3] מתוך כלל צריכת חומרי הגלם כ-**55 מיליון טון** מהם הוא אגרגט גיר ודולומיט.

נכון לשנת 2018, בשטחי מדינת ישראל (לא כולל יהודה ושומרון) היו **66 מחצבות פעילות**[4] מתוכם 22 מחצבות גיר ודולמיט המשמשות בעיקר לענפי הבניה, הסלילה והתשתיות. אליהם מצטרפות עוד כ-500 מחצבות נטושות הפרוסות לכל אורכה של מדינת ישראל.[5]

על פי המידע שמפורסם על ידי המינהל האזרחי, נכון לשנת 2020, בשטחי C שביהודה ושומרון יש **15 מחצבות פעילות וחוקיות בלבד**.[6]

בסקר שטח שערך **הפורום לישראל ירוקה** תועדו בשטחי יהודה ושומרון **80 מחצבות**. שטחן של **23 מהמחצבות** שתועדו נמצא כולו בשטח C, ושטחן של **19 מחצבות** נוספות נמצא בחלקו בשטח C.[7]

עתודות החציבה בישראל

היקף צריכת חומרי הגלם בישראל צפוי לעמוד על 84 עד 95 מיליון טון[8] בשנה בשנת 2040, כאשר ההיקף המצטבר של הצריכה בין השנים 2020-2040 מוערך בכ-1.45 עד כ-1.66 מיליארד טון[9] חומרי גלם.[10]

במטרה להבטיח אספקה סדירה של חומרי הגלם ממחצבות לשנים הבאות נוצרה תוכנית מתאר ארצית לאתרי כרייה וחציבה (תמ"א 14ב'), ובה תכנון מפורט של עתודות חציבה עד לשנת 2040. על פי נספח עתודות שבתמ"א 14ב', במחצבות הקיימות נכון לשנת 2017 יש כ-1,233 מיליון טון עתודות עד לשנת היעד (שנת 2040). כמו כן, התוכנית כוללת 129 אתרי כרייה וחציבה בשטח כולל של כ-344,000 דונם אשר עתידים לשמש כמקור לחומרי הגלם במשקי הבנייה, הסלילה והתעשייה.

בשנת 2017 עדכן משרד האנרגיה את תחזית הביקושים לחומרי גלם בענף הבניה והסלילה. העדכון נדרש בעקבות משבר הדיור בישראל שלא נלקח בחשבון בהערכה הראשונית.[11] להלן מובאים נתונים מעודכנים בענפי הבנייה, הדרכים והתעשייה, כפי שהוצגו במסמך "תחזית הביקוש לחומרי גלם עד 2040 של משרד האנרגיה" בפברואר 2017:[12]

---

[3] טבלה בנספח. הנתונים מתוך מסמך חומרי הגלם למשק הבנייה והסלילה ולתעשייה - משרד האנרגיה 10.2019
https://www.gov.il/BlobFolder/policy/mining_090220/he/establishing_management_efficiency_policies.pdf

[4] https://www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Documents/2020/70a/203-energy.pdf

[5] נכון לאוקטובר 2020, על בסיס האתר https://www.govmap.gov.il

[6] https://www.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=1ebbf468879146ad8d8d81ff00a67eb8

[7] פירוט נוסף בחלק ב' – מחצבות ביו"ש.

[8] על פי תחזית הבסיס ותחזית הצמיחה של תחזית הביקוש לחומרי גלם עד 2040, מינהל אוצרות הטבע.

[9] על פי תחזית הבסיס ותחזית הצמיחה של תחזית הביקוש לחומרי גלם עד 2040, מינהל אוצרות הטבע.

[10] תחזית הביקוש לחומרי גלם עד 2040, מינהל אוצרות הטבע (עמוד 24)
https://www.gov.il/BlobFolder/reports/quarries_2040/he/quarries2040.pdf

[11] https://www.gov.il/he/departments/guides/quarrying_mining_in_israel

[12] מתוך תחזית הביקוש לחומרי גלם עד 2040 של משרד האנרגיה
https://www.gov.il/BlobFolder/reports/quarries_2040/he/quarries2040.pdf

משרד התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים
www.energy.gov.il

'תחזית בסיס'

היקף חומרי חציבה עד 2040

ביקושים לחומרי גלם – תחזית שנתית ומצטברת (מיליוני טונות)

	2016-2020	2021-2025	2026-2030	2031-2035	2036-2040	מצטבר
אגרגט לחצץ	208.9	236.3	253.0	251.6	270.6	1,220
חול	49.5	53.7	54.2	56.3	60.4	274
גיר למלט	36.9	40.2	41.8	43.3	46.5	209
גבס	4.2	4.6	4.9	5.0	5.3	24
חרסית	6.3	6.8	6.8	7.2	7.7	35
גיר למוזאיקה	0.6	0.6	0.6	0.6	0.7	3
גיר לשיש	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	3
גיר לסיד	3.0	3.2	3.0	3.2	3.4	16
בזלת	7.9	9.5	10.9	10.4	11.3	50
						1,834

פברואר 2017
תחזית הביקוש לחומרי גלם עד 2040
משרד התשתיות הלאומיות האנרגיה והמים
www.energy.gov.il
'תחזית בסיס'
(טון)
תחזית ביקושים לחומרי גלם – כמות שנתית
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
58
62
64
65
67
68
70
71
73
75
73
75
77
79
72
73
75
76
77
78
79
80
81
82
84
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
TAK אסטרטגיות צמיחה

חקיקה ופיקוח על מחצבות

פקודה המכרות קובעת כי לא יפתח אדם מחצבה ולא ינצלה, בין על אדמתו ובין על אדמתו של אחר, אלא בהתאם לרישיון שניתן לו בידי **המפקח על המכרות במשרד האנרגיה**. החוצב או הכורה חומר חציבה בלי רישיון לפי הפקודה עובר עבירה פלילית.[13]

בעקבות חוק חובת המכרזים, תשנ"ג-1993[14], שכלל בתוכו גם את תחום המחצבות, אדם בישראל הרוצה להקים מחצבה חדשה נדרש בשלב ראשון לזכות במכרז של רשות מקרקעי ישראל. לאחר הזכייה על המקים להנפיק רישיון חציבה או לחדשו, תוך שהוא עומד בדרישות הבאות:[15]

- עמידה בהוראות התוכנית המפורטת;
- עמידה בנהלים המפורסמים ע"י המפקח על המכרות, ובכללם הכנת מפת מדידה מעודכנת, סימון שטח החציבה המבוקש לאותה שנה (בתוך גבולות התוכנית) ודיווח חודשי של התפוקות;
- תשלום תמלוגים לרשות מקרקעי ישראל ולקרן לשיקום מחצבות.

בתוכניות המפורטות שמקימי מחצבות נדרשים להגיש, נקבעים שטחי הכרייה והחציבה, המתקנים והמפעלים לתוצרים (במידה ונדרשים) והתנאים בהם על מפעיל המחצבה לעמוד בעת הפעלתה ועם סיום פעולות הכרייה והחציבה. בנוסף, בתוכניות המפורטות מוגדר ***"תחום השפעה"*** למחצבה, בהתאם **למסקנות תסקיר ההשפעה על הסביבה**[16] ובחלק מהמקרים הוא יכול להחליף את תחום המגבלות שנקבע בתמ"א.[17]

לאחר מכן, יעניק אגף מחצבות ומכרות במשרד האנרגיה רישיון חציבה רק למחצבה הפועלת על פי תוכנית מפורטת תקפה המאפשרת כרייה וחציבה, ואשר מחזיקה בהרשאה או באישור מבעל הקרקע (בדרך כלל, רשות מקרקעי ישראל).[18]

בעקבות החלת חוק חובת מכרזים על המחצבות נמנעו מרבית היזמים מהכנת תוכניות מפורטות ומהשקעה במחצבות חדשות זאת מכיוון שלא הובטחה להם הרשאה לשטחים אותם הם מתכננים לכרייה ולחציבה, וכן בשל החשש שבתום תקופת המכרז המחצבה תועבר לזכיין אחר. לאור זאת החלה המדינה לקדם בעצמה תוכניות מפורטות למחצבות, בתחילה על ידי רשות מקרקעי ישראל ובהמשך על ידי אגף המחצבות במשרד האנרגיה. **בפועל, מאז כניסת התקנות לתוקף כמעט ולא הוקמו מחצבות חדשות בישראל, ובמקביל נסגרו עשרות מחצבות.**

הצפי המעודכן הוא כי בשנת 2025 יישארו בתוך תחומי ישראל (לא כולל יהודה ושומרון) 10 מחצבות אבן וחצץ פעילות ומאושרות בלבד.

---

[13] https://www.nevo.co.il/law_html/law01/241_001.htm
[14] https://www.nevo.co.il/law_html/law01/242_002.htm
[15] https://www.gov.il/he/departments/general/mining_license
[16] יורחב בפרק השפעת המחצבות על איכות הסביבה.
[17] מתוך מסמך קביעת מדיניות, ניהול והתייעלות בנושא חומרי גלם למשקי הבנייה, הסלילה והתעשייה של משרד האנרגיה, פברואר 2019 https://www.gov.il/BlobFolder/policy/mining_090220/he/establishing_management_efficiency_policies.pdf
[18] https://www.gov.il/he/departments/general/mining_license

הליכי רישוי של בקשות חציבה ביהודה ושומרון[19]

עד שנות ה-90' הגישו היזמים בקשות לקבלת היתרי חציבה ביהודה ושומרון לאישורם של קצין מטה מסחר ותעשייה (קמ"ט מסו"ת) ושל מועצת התכנון העליונה של המנהל האזרחי. באותה תקופה תוקפם של היתר החציבה היה קצוב, והם כללו הגדרה של גבול גיאוגרפי המותר לחציבה. עם פקיעת תוקף ההיתר נדרשה הגשתה של בקשת חציבה חדשה. לשם הסדרת הליכי הטיפול בבקשות חציבה בתחומי יהודה ושומרון הוקמה בשנת 1997 ועדה שתפקידה היה בחינת הנושא וקביעת נהלי מתן זיכיונות, רישיונות והיתרים למחצבות באזור יהודה ושומרון, וכן הפיקוח על פעולתן. מסקנות הועדה פורסמו במסגרת דו"ח המכונה "דו"ח ורדי".

<u>דו"ח ורדי:</u>

בתאריך 15.6.97 מינה שר הביטחון את האלופים במיל' ורדי וגדרון כוועדה לבדיקת הענקת רישיונות, זיכיונות והיתרים לאתרי כרייה וחציבה. הוועדה דנה בנושא והפיקה דו"ח שכונה "דו"ח ורדי". הדו"ח מפרט את נוהל הגשתן של בקשות החציבה, את נהלי תכנון המחצבות, את הליכי מתן היתר הפיתוח ורישיון החציבה ואת נהלי הפיקוח על המחצבות.

יישום מסקנות הוועדה נעשה על ידי צוות שמינה סגן ראש המנהל האזרחי בתאריך 29.3.98. במסגרת היישום גובשו נהלים חדשים על ידי אותו צוות.

בהמשך להסדרת הליכי הטיפול בבקשות חציבה, החל משנת 2004[20] תהליך של תכנון מחצבה ביהודה ושומרון כולל:

א. דיון ראשוני בבקשת החציבה בוועדת המשנה לכרייה וחציבה.

ב. הגשת בקשה ללשכת התכנון בתאום עם קמ"ט מסו"ת. הבקשה צריכה לכלול את הפרטים הבאים:

- מפת מדידה מעודכנת ומאושרת.
- פתרון לדרך גישה כולל תוכנית, חתכי אורך, רוחב וצמתים.
- תצ"א או אורתופוטו של תחום החציבה וההשפעה.
- תוכנית לשיקום המחצבה.
- תסקיר השפעה על הסביבה על פי הנחיות קמ"ט איכות הסביבה.[21]
- דו"ח גיאולוגי ראשוני מעודכן על שטח החציבה העתידי.

ג. החלטה של לשכת התכנון האם להמליץ על אישור הבקשה או דחייתה, והעברת הבקשה לוועדת משנה לכרייה וחציבה, לוועדת משנה לדרכים ולוועדת משנה לאיכות הסביבה בצירוף ההמלצה הנ"ל.

ד. ועדות המשנה קובעות האם הבקשה תאושר להפקדה או שתישלח חזרה לביצוע תיקונים. לבקשה המאושרת להפקדה יש לצרף מסמכים נוספים שנדרשו על ידי הוועדות, כמו גם את התיקונים שנדרשו וערבות כספית לביצוע תוכנית השיקום

ה. על היזם לפרסם הודעה בעיתונות על ההפקדה על פי נוסח שנקבע בלשכת התכנון.

ו. במידה והוגשו התנגדויות לבקשה הן מטופלות בוועדת ההתנגדויות. התנגדות יכולה להידחות או להתקבל, וייתכן כי מגיש הבקשה יתבקש לערוך תיקונים ולחזור אל הוועדה שנית.

---

[19] מתוך דוח מחצבת של איגוד ערים יהודה והשומרון לשנת 2004
http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf

[20] מתוך דוח מחצבת של איגוד ערים יהודה והשומרון לשנת 2004
http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf

[21] יורחב בפרק השפעת המחצבות על איכות הסביבה.

ז. השלב האחרון בתהליך הוא הדיון לשם מתן תוקף בוועדת המשנה לכרייה וחציבה, ולאחריו פרסום מתן התוקף לתכנית בעיתונות וברשומות.

המפקח על המכרות והתיאום עם רשות מקרקעי ישראל

על פי פקודת המכרות, עבודות החציבה והכרייה חייבות ברישיון מהמפקח על המכרות במשרד האנרגיה. בדרך כלל, המפקח מחדש את רישיונות החציבה אחת לשנה. חידוש הרישיונות נעשה גם מבלי לקחת בחשבון את הפרות הסכמי ההרשאה הקודמים של מפעילי המחצבות ואת אי-תשלום מלוא התמלוגים למדינה, מידע אשר הרשות אינה מעבירה למפקח על המכרות כדבר שבשגרה. בביקורת שערך מבקר המדינה, נקבע כי מתן רישיונות על אף הפרות של דינים ושל הסכמים אינו ראוי ופוגע בהסדרת הענף.[22]

מחצבות סעיר-שיוח שבגוש עציון.

פיקוח על המחצבות

בשנים 1998-2000, עם פקיעת תוקפם של הסכמים עם מינהל מקרקעי ישראל (בפסקה זו: "המינהל"), מחצבות רבות התחילו לפעול ללא הסכמים. בהעדר הסכמים חדשים הפיקוח על הנעשה במחצבות התמקד באכיפת חלק מהתנאים של ההסכמים הישנים (כגון שמירת תחום ההרשאה), זאת באמצעות תכנית סיורים יזומה ובאמצעות התייחסות לדיווחי המפקחים מהשטח. על פי דו"ח מבקר המדינה משנת 2006, בפועל, הפיקוח על המחצבות בידי מפקחי

[22] מתוך דוח שנתי 57ב - לשנת 2006 של מבקר המדינה https://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_294/4cad9387-f22a-4115-8e23-1f7802d19ea2/p016-v5.pdf

המינהל היה רק חלק קטן מכלל פעולות הפיקוח המוטלות עליהם. כך למשל במחוז הדרום של המינהל לא היתה למפקחים תכנית עבודה מסודרת לביקורת במחצבות, וכשדיווחו מפקחי המינהל במחוז זה על הפרות יסודיות של הסכמי ההרשאה – חריגות מתחום ההרשאה וחשדות לרישום כוזב בתעודות המשלוח – לא עשה המינהל דבר במידע זה, במרבית המקרים. לדעת משרד מבקר המדינה, אין זה סביר שבענף המניב למדינה כ-100 מיליון ש"ח ויותר מדי שנה יהיה פיקוח מצומצם בלבד ולא תועמק הבדיקה במקרים של הפרות ההסכמים.[23]

תשלום לבעלי קרקעת המחצבה

החוק במדינת ישראל קובע כי חומרי המחצבה שייכים לבעל הקרקע. מפעיל מחצבה בקרקע ציבורית חייב בתשלום תמלוגים למדינה, ואילו מפעיל מחצבה בקרקע פרטית פטור מתשלום זה, ובשני המקרים המפעילים חייבים בתשלום לקרן לשיקום מחצבות מכוח תקנות המכרות (קרן לשיקום מחצבות), התשל"ח-1978.[24]

מחירי התמלוגים המשולמים לרשות מקרקעי ישראל משתנים לפי סוג חומר הגלם הנחצב ומחושבים לפי שקל לטון (בטווח של בין 1.92 ש"ח ל-19.90 ש"ח לטון)[25] או לפי שקל למטר מעוקב (בין 7.80 ש"ח ל- 49.76 ש"ח למטר מעוקב). גם עלות התשלום לקרן לשיקום מחצבות משתנה לפי סוג חומר הגלם, וגם במקרה זה המחירים מחושבים לפי שקל לטון (בין 0.27 ש"ח ל-2.01 ש"ח לטון)[26] או לפי שקל למטר מעוקב (בין 0.56 ש"ח ל-3.62 ש"ח למטר מעוקב).[27]

איסור קבלה של חומר חציבה שנחצב בלא רישיון (תיקון מס 11) תשע"ב-2012[28]

על פי פקודת המכרות, חל איסור לקבל חומרי מחצבה שהגיעו ללא תעודת משלוח וממקום ללא רישיון חציבה:

(תיקון מס' 7) תש"ס-2000
איסור קבלה של חומר חציבה שנחצב בלא רישיון
(תיקון מס 11) תשע"ב-2012

109ב. (א) אדם העושה במסגרת עיסוקו שימוש, לרבות הובלה או מסחר, בחומרי חציבה, לא יקבל לידיו במישרין, בתמורה או בלא תמורה, חומר חציבה המיועד להעברה אל מחוץ לשטח המחצבה שלגביו ניתן רישיון לחיצוב, אלא אם כן קיבל תעודת משלוח הכוללת את הפרטים המנויים בתוספת השישית וכן העתק של רישיון לחיצוב בתוקף.

הקרן לשיקום מחצבות[29]

הקרן לשיקום מחצבות (בפרק זה: "הקרן") הוקמה על פי תיקון לפקודת המכרות משנת 1973. הקרן נועדה לצמצם את הנזק הסביבתי הנגרם מפעילותן של המחצבות ולהבטיח את שיקומם של אתרי מחצבות עזובות ואת השבת הקרקעות לטובת הציבור בהתאם לייעוד הקרקע. שיקום מחצבות נטושות והחזרת הקרקע לטובת הציבור, תורמים

[23] מתוך דוח שנתי 57ב - לשנת 2006 של מבקר המדינה https://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_294/4cad9387-f22a-4115-8e23-1f7802d19ea2/p016-v5.pdf
[24] מתוך דוח שנתי 57ב - לשנת 2006 של מבקר המדינה https://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_294/4cad9387-f22a-4115-8e23-1f7802d19ea2/p016-v5.pdf
[25] למעט בוץ ים המלח העולה 368.8 ש"ח לטון.
[26] למעט בוץ ים המלח העולה 36.75 ש"ח לטון.
[27] מתוך מחירון חומרי גלם לשנת 2020 של רשות מקרקעי ישראל https://land.gov.il/DocLib5/mehiron-2020.pdf
[28] https://www.pardes-hanna-karkur.muni.il/uploads/n/1500981225.2296.pdf
[29] מבוסס בחלקו על דוח שנתי 65א לשנת 2014 של מבקר המדינה https://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_266/9614a785-f299-422b-817b-9718459851c4/206-ver-4.pdf

לניצול יעיל של עתודות הקרקע ולהעלאת ערכה וערך האזורים הסמוכים לה, ובנוסף, מונעים זיהום ופגיעה בסביבה ומצמצמים את הסכנות לציבור שמקורן בהימצאות מחצבות נטושות באזורים מטוילים, מאוכלסים ותעשייתיים.
פעילות הקרן החלה בשנת 1978 עם התקנות המסדירות את התנאים והכללים לפעילותה. הקרן מממנת את פעילותה באמצעות תשלומים שוטפים המתקבלים ממפעילי המחצבות בהתבסס על היקפי חומרי החציבה שהם מוכרים.
על פי חוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965,[30] כל יזם במחצבה חדשה חייב להגיש תוכנית להסדרת גבולות המחצבה, תוכניות חציבה ותוכנית לשיקומו של שטח החציבה במהלך עבודות הכרייה. הקרן משקמת מחצבות בתנאי שהרשות המקומית או כל גוף אחר שבתחומו שוכנת המחצבה יוזמים את שיקומה. אחריות הקרן הורחבה באופן שהיא תחול גם על מחצבות ישנות שפעלו לפני הקמתה. **יצוין כי הקרן אינה אחראית לשיקום מחצבות ביהודה ושומרון**, אולם, בשנת 2019 הוציא מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון **צו בדבר שיקום מחצבות (יהודה והשומרון) (מס' 1823), תש"ף – 2019**,[31] ובמסגרתו הוקמה קרן שיקום ייעודית ליהודה ושומרון. צו זה אמור להתאים את המתרחש במחצבות ביהודה ושומרון לנורמות המקובלות במדינת ישראל.
במועצת הקרן הקיימת כיום משתתפים נציגים של כעשרה משרדי ממשלה ושל רשויות הכפופות להם. הקרן אינה מפרסמת את יתרת הכספים הצבורים בה באופן שוטף, אולם ידוע כי עד לשנת 2013 נצברו בקופתה כ-520 מיליון ש"ח. בספטמבר 2020 החליטה הממשלה להעביר 500 מלש"ח מהקרן להכנסות המדינה לשנת 2021 כהלוואה עד לשנת 2025, כאשר יתרת הכספים המינימלית בקרן צריכה לעמוד על 50 מלש"ח.[32]
ברשימות הקרן נכללות כמה מאות מחצבות ומחפרות, אולם מרביתן טרם שוקמו מסיבות שונות, ובהן: היעדר יוזמה של האחראים לשטח, ריחוקן של המחצבות והמחפרות מאזורים מיושבים והפוטנציאל העתידי הגלום בניצולן לצרכים שונים. בשנת 2019 קידמה הקרן שיקום של 36 מחצבות בסכום כולל של כ-22 מלש"ח[33] מתוך עשרות המחצבות שמחכות לשיקום. הקרן מקיימת כנסים כדי להגביר את המודעות לפעילותה, וכדי לשכנע את בעלי העניין לשתף עמה פעולה ולהשקיע בשיקומן של מחצבות נטושות, שהן בבחינת פצע פתוח בנוף ומפגע סביבתי משום שהן משמשות כאתרים להשלכת פסולת לא חוקית.

מחצבה במערב יהודה.

[30] https://www.nevo.co.il/law_html/law01/044_001.htm
[31] https://www.nevo.co.il/law_html/law65/666_102.htm
[32] https://www.gov.il/he/departments/policies/dec364_2020
[33] http://www.kasham.org.il/files/reports/doch_peilut2019.pdf

חלק ב - מחצבות ביו"ש

1) הקדמה

בפרק זה נסקור את הבסיס החוקי לטיפול במחצבות באזור יהודה ושומרון, ולאחר מכן נפרט את תמונת המצב כיום בהתאם לממצאים בשטח.
ראשית, נציין את הגורמים המטפלים במחצבות שבשליטה ישראלית.
שנית, נזכיר שני פסקי דין של בג"ץ בנושא מחצבות ביהודה ושומרון, ואשר תוכנם משפיע על ההתנהלות בשטח.
לאחר מכן, נתאר את דרכי העברת חומרי חציבה מיהודה ושומרון לשאר המדינה.
לסיום, נציג ממצאים מהשטח השופכים אור על ההתנהלות בפועל ועל הפערים בינה לבין הבסיס החוקי.

2) הבסיס החוקי

א. האחריות על המחצבות ביהודה ושומרון

האחריות על מחצבות במרחב יהודה ושומרון מתחלקת לפי השטחים השונים. המחצבות בשטחי A ו-B הינן באחריות הרשות הפלסטינית, ואילו המחצבות שבשטח C מפוקחות על ידי המינהל האזרחי. על נושא המחצבות בתוך המינהל האזרחי מופקד קצין מטה (קמ"ט) לענייני מכרות, מסחר ותעשייה (מסו"ת), הפועל כשלוחה של משרד הכלכלה.[34] קמ"ט מסו"ת מפקח על מחצבות ומגרסות באזור ומנפיק רישיונות חציבה המתחדשים מעת לעת.[35] בנוסף, נותן הקמ"ט אישור ראשוני להקמת מחצבות, עד לאישורן בועדות התכנון.

ב. קרן לשיקום מחצבות ביהודה ושומרון

בשנת 2019 הוציא מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון **צו בדבר שיקום מחצבות (יהודה והשומרון) (מס' 1823), ה'תש"ף - 2019**[36], המסמיך את המפקח – קמ"ט לענייני מכרות במנהל האזרחי (כהגדרתו בצו) – להורות למחזיק במחצבה לבצע בה עבודות שיקום. צו זה אמור להתאים את המתרחש במחצבות ביהודה ושומרון לנורמות המקובלות במדינת ישראל. אל הצו נוספו **תקנות בדבר קרן לשיקום מחצבות (יהודה והשומרון) תש"ף - 2019.**

יש לציין, כי נכון לשנת 2015 המנהל האזרחי אינו גובה תמלוגים בגין כרייה וחציבה בקרקע פרטית, שכן אין מדובר ברכוש ממשלתי אלא ברכוש פרטי. עמדה עקרונית זו התקבלה **בפס"ד ת.א. 2416/00 מחצבות כפר גלעדי נ' מדינת ישראל והממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי באזור יהודה והשומרון**, ועיקרון זה נותר על כנו גם בערעור שהוגש על פסיקת המחוזי ע"א 4999/06 הנ"ל.

ג. בג"ץ בנושא העברת תמלוגים למינהל האזרחי והמלצות למניעת הקמת מחצבות חדשות ביהודה ושומרון

בשנת 2009 עתר ארגון "יש דין" לבג"ץ[37] בדרישה להפסיק את הכרייה והחציבה שמבצעות מחצבות ישראליות בגדה המערבית, בטענה שהכרייה של אוצרות טבע ביהודה ושומרון לשימושה של מדינת ישראל היא מעשה בלתי חוקי לפי החוק הבינלאומי המעוגן בתקנות האג.

---

[34] מתוך דוח שנתי 65א לשנת 2014 של מבקר המדינה https://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_266/9614a785-f299-422b-817b-9718459851c4/206-ver-4.pdf
[35] https://www.gov.il/he/departments/Units/commerce-unit
[36] https://www.nevo.co.il/law_html/law65/666_102.htm
[37] בג"ץ 2164/09 יש דין נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית

בית המשפט דחה את עתירת "יש דין". בפסק הדין נקבע כי פעילותן של מחצבות ישראליות קיימות בשטחי C אינה מנוגדת לתקנות האג, וכי ככל שהיקף הפעילות אינו עולה כדי פגיעה בקרן הנכסים, הרי שהפעלתן תקינה ואף חיונית לפיתוח כלכלת האזור. השופטים התייחסו לשתי תקנות עיקריות מהסכם האג שרלוונטיות לסוגיה:

תקנה 43:

"בעבור סמכות השלטון החוקי למעשה לידי הכובש, עליו לנקוט בכל האמצעים שביכולתו על מנת להחזיר ולהבטיח במידת האפשר את הסדר והחיים הציבוריים, תוך כיבוד החוקים שבתוקף בארץ אלא אם כן קיימת מניעה מוחלטת לכך".

תקנה 55:

"המדינה הכובשת תיחשב רק כמנהל וכבעל טובת-הנאה ("usufructuary") בבניינים הציבוריים, נכסי דלא ניידי, יערות ונחלות חקלאיות השייכים למדינה האויבת והנמצאים בארץ הכבושה. עליה לשמור על קרן הנכסים האלה ולנהלם לפי כללי טובת-ההנאה ("usufruct")".[38]

בית המשפט החליט כי יש לאמץ את השיטה המקובלת במדינות מקבילות, שבהן לא נאסרה או נמנעה באופן קטגורי פעילות כרייה וחציבה בשטח הנתון לתפיסה לוחמתית על ידי הכוח המחזיק (או מי שהוענקו להם זיכיונות על ידו), וקבע כי מדובר בפרשנות מקובלת שאינה עומדת בסתירה לדין הבינלאומי. בית המשפט הוסיף כי הפסקת פעילות החציבה או צמצומה לעיקרון ההמשכיות גרידא, עשויה לפגוע אנושות בצמיחה הכלכלית באזור ולחתור דווקא תחת חובתה של המדינה לעמוד בתנאי תקנה 43 לתקנות האג, לפיה יש לנקוט בכל האמצעים בכדי להבטיח במידת האפשר את הסדר והחיים הציבוריים בשטח הנתון לתפיסה הלוחמתית.

לאחר הגשת העתירה ועוד לפני סיום ההליכים המשפטיים נקבע כי **התמלוגים המשולמים על ידי בעלי המחצבות יועברו לקופת המינהל האזרחי.** כספי התמלוגים יוקדשו למימון פעילותו של המינהל האזרחי לטובת תושבי האזור. בנוסף לכך, המדינה הודיעה שהוגשו לדרג המדיני המלצות שלפיהן, בין היתר, **לא תוקמנה ביהודה ושומרון מחצבות חדשות אשר עיקר מטרתן הפקת חומרי חציבה לשם מכירתם לישראל.** על פי פסק הדין, "המלצות אלה מבטאות עמדה ראויה, הנותנת בהיבט מסוים מענה לסוגיה שבמחלוקת, ומביאה לקבלת הסעד השני שהתבקש בעתירה. ככל שכך יהיה, ממילא אין עוד צורך לדון בשאלת אפשרות הקמתן של מחצבות חדשות".

ד. בג"ץ בנושא מחצבות לא חוקיות ביהודה ושומרון

עמותת הפורום לישראל ירוקה הגישה בשנת 2015 עתירה לבג"ץ[39] נגד המנהל האזרחי, מחצבת ג'מעין, מחצבת טריפי (א-רם), מחצבת אבו שושה (א-רם) ומחצבת שיבתין. העתירה דרשה כי מנהל האזרחי יפעיל את סמכויות האכיפה והפיקוח שלו כדי לסגור את ארבע המחצבות אשר פועלות בשטחי C ביהודה ושומרון ללא היתרים ובניגוד לחוק.

מתוך מבוא העתירה:

"עניינה של עתירה זו היא היעדר אכיפה שלטונית – התנערות מוחלטת – ביחס לכרייה וחציבה בלתי חוקית בשטח C ברחבי יהודה ושומרון (להלן – איו"ש). תעשייה רחבת היקף של כרייה וחציבה עבריינית, ללא

---

[38] בעניין חוף עזה, מביא בית המשפט את הגדרת המושג "usufruct" ב- Black's Law Dictionary:
"A right to use and enjoy the fruits of another's property for a period without damaging or diminishing it, although the property might naturally deteriorate over time" (Bryan A. Garner, Black's Law Dictionary 1580 (2004))

[39] בג"ץ 5964/15 הפורום לישראל ירוקה נ' שר הביטחון, ראש המנא"ז ואח'.

היתרים ותוך הפרת חוק בוטה, מתבססת באיו"ש, והכל באין מפריע. חומרי חציבה שנכרו שלא כדין במחצבות הפועלות ללא היתר ומבלי שעברו כל תהליך סטטוטורי (להלן - מחצבות פיראטיות), תוך גזילת משאבי ציבור ופגיעה בערכי טבע ונוף, מועברים לתוך גבולות מדינת ישראל - תוך הנפקת תעודות משלוח ואישורים מזויפים - ומוצאים את דרכם למפעלי בטון ובניה ישראלים... המשיבים 2-1 (להלן - המשיבים) הם הגורמים האמונים על אכיפת החוק באיו"ש ובכלל זה פיקוח ומניעת פעילותן של המחצבות הפיראטיות. ברם, אלה עוצמים עין, או למצער מתרשלים התרשלות רבתי מחובתם זו, ובכך מאפשרים פגיעה אנושה באיכות הסביבה, בשלטון החוק ובכלכלה הישראלית. לאור עצימת העין של המשיבים, ועל רקע העובדה כי מדובר בפעילות מתמשכת ורבת שנים ואשר הנזקים שהיא גורמת בכל יום שחולף הם בלתי הפיכים וגם אדירים, אין מנוס מהתערבות שיפוטית של בית המשפט הנכבד על מנת שיורה למשיבים את המובן מאליו: לפעול לאלתר לסגירת המחצבות הפיראטיות וחיסול תעשיית הכרייה הבלתי חוקית ההולכת וכובשת לה עוד ועוד שטחים טבעיים".

דוגמא לנזק הכבד שגורמות המחצבות לאזור ניתן למצוא בתב"ע[40] של שכונת 'תל ציון' ביישוב כוכב יעקב. התוכנית כוללת תנאים לאישור בניה שנקבעו בשל הנזק הסביבתי שנגרם מהמחצבות הלא חוקיות הסמוכות:

- "כל יחידת דיור תצויד במערכת מיזוג אויר, על חשבון היזם. לכל יחידת דיור יותקן על חשבון היזם **מיגון אקוסטי בפני מפגעי רעש מהמחצבות** וממטוסים, ע"פ הנחיות יועץ אקוסטיקה אשר יהוו חלק בלתי נפרד מהיתר הבניה".
- תנאי לקבלת היתר בניה יהיה חתימת המבקש על תצהיר לפיו הוא מודע לפוטנציאל **המפגעים בשכונה כתוצאה מהמחצבות הקיימות**.

המדינה הגישה תגובה מקדמית, לפיה על העתירה להידחות על הסף בשל כמה סיבות:

1. העתירה מוגשת בשיהוי כבד, שכן המחצבות פועלות מזה עשרות שנים.
2. העתירה כוללנית ואינה מעלה טענות קונקרטיות ומפורטות אודות המפגעים הסביבתיים הנגרמים מפעילות המחצבות.
3. העתירה אינה מתייחסת להבדלים העקרוניים בין המחצבות, למשל העובדה שמחצבת שיבתין נמצאת בחלקה בשטח B ונמצאת תחת סמכותה של הרשות הפלסטינית ואילו שאר המחצבות נמצאות על קרקע פרטית ולכן לא צריכות לתת תמלוגים למדינה.
4. שלושת המחצבות שנמצאות בשטח C פועלות עם רישיון והמנהל האזרחי מפקח על פעילותן.
5. בעתירה ישנם אי דיוקים ושגיאות בהבנת המצב המשפטי בנוגע לנקודות המעבר המותרות לסחורות.

בנוסף, טענו המשיבים כי יש לדחות את העתירה לגופה שכן בעבר פסק בית המשפט כי פעילותן של מחצבות בשטח C אינה מנוגדת לתקנות האג וכי ככל שהיקף פעילותן אינו עולה כדי פגיעה בקרן הנכסים, הרי שהפעלתן תקינה ואף תורמת לכלכלת האזור אף אם לא ניתן להכשירן מבחינה תכנונית.[41]

---

[40] מצ"ב נספח ד'.

[41] סעיפים 66-64 בתשובות המדינה בג"ץ 5964/15 מצ"ב נספח ה'.

בית המשפט קיבל את טענות המשיבים ודחה את העתירה.[42] בפסק הדין צוין כי אכן **המחצבות אינן חוקיות, אך מכיוון שהן מספקות תעסוקה לתושבי האזור ותורמות לפיתוח האזור יש לאפשר להן להמשיך לפעול**.

מתוך פסק הדין:

"בשנות ה-90' גובשה עמדה לפיה יש להסדיר הפעלת מחצבות באזור (כמו בישראל) במסגרת תכנית כללית (תמ"א) בתחום הכרייה והחציבה לצד תכנון נקודתי בתכניות ספציפיות. צוין כי **הוכנה תמ"א אך זו לא הופקדה, וכן כי המשיבות 4 ו-5 החלו בהליכים, שפורטו בתגובה, לקידום תכניות ספציפיות אשר טרם הושלמו**. לצד האמור הובהר כי אמנם המשך חידושם של רישיונות למחצבות באזור בהעדר תכנון מפורט מעלה קושי, אך לאור שיקולים כבדי משקל, מדיניות המשיבים היא להמשיך לעת הזאת בפעילותן של המחצבות ובחידוש הרישיונות שלהם. הנימוקים שנמנו לעניין זה הם בתמצית אלה: ראשית, **פעילות המחצבות היא חיונית לפיתוחו וצמיחתו הכלכלית של האזור, הן מספקות תעסוקה לעובדים רבים תושבי האזור**, כמו גם למעגלים נוספים של נותני שירותים מקרב האוכלוסייה המקומית, כאשר להיבט זה יש גם השלכה ישירה על היציבות הביטחונית באזור...".

בנוסף, פסק בית המשפט כי יש לאפשר לרשויות המדינה לפעול לפי שיקול דעתן:

"לרשויות המדינה, ובכלל זה לרשויות הפועלות מטעמה באזור, מסור שיקול דעת רחב באשר לסדרי העדיפויות בהפעלת סמכויותיהן, בהתחשב במכלול רחב של שיקולים, ובית משפט זה לא יתערב בשיקול דעתן כל עוד לא נמצא כי הן פועלות בניגוד לכללי המשפט המנהלי (והמשפט הבינלאומי הפומבי, כאשר מדובר באזור) החלים עליהן".

ה. הכנסת חומרי חציבה מיהודה ושומרון לישראל

על פי התקנות הכנסת חומרי חציבה משטחי A ו-B מתאפשרת רק במעברים המותרים בתקנות בתצורת "גב אל גב". זאת לעומת שטחי C, שמהם מתאפשר להכניס חומרי חציבה גם בשיטת "נאמן בטחון" (כפי שיורחב להלן).

ו. נקודות מעבר מותרות להעברת מחצבים בין אזור יהודה ושומרון לישראל

מספר צווים צבאיים מסדירים את העברת חומרי החציבה מאיו"ש לשאר שטח מדינת ישראל:

- **הצו בדבר הסדרת הסמכויות בנקודות מעבר (הוראת שעה) (יהודה ושומרון) (מס' 1665), התשע"א – 2010**[43] מסדיר בין היתר מי הם הגורמים המוסמכים לפעול בנקודת המעבר בין איו"ש לשאר ישראל ומה הן הסמכויות של אותם הגורמים.
- **הצו בדבר העברת טובין (יהודה ושומרון) (מס' 1252), התשמ"ח-1988**[44] קובע כי הכנסה והוצאה של טובין אל אזור יהודה ושומרון וממנו לשאר ישראל טעונות היתר, וכי היתר שכזה "יכול שיהיה כללי, לסוגים, אישי, או מיוחד".

---

[42] https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\15\640\059\b12&fileName=15059640_b12.txt&type=2

[43] https://www.idf.il/media/31738/-2016.pdf

[44] https://www.idf.il/media/31635/-02042018.pdf

- **הודעה בדבר קביעת נקודות מעבר טובין (יהודה והשומרון), התשס"ח – 2008**[45], פורסמה מכוח הצו בדבר העברת טובין. ההודעה מתירה הוצאת מחצבים בכמות מסחרית מאזור יהודה ושומרון לישראל רק דרך נקודות המעבר **מיתר ותרקומיא.**
- **התקנות בדבר העברת טובין (הוצאת חומר מחצבה מהאזור לישראל) (יהודה והשומרון) התשס"ט-2009, תיקון מס' 2 (יהודה ושומרון) התשע"ו-2016**[46] קובעות כי הוצאת חומר מחצבה מאיו"ש לישראל טעונה היתר, אלא אם תיעשה דרך נקודות המעבר המוסדרות ובהתאם להסדרים הביטחוניים שנקבעו ביחס לאותן נקודות מעבר.

נקודות המעבר המוסדרות להעברת חומרי חציבה בשיטת "גב אל גב" על פי התקנות מתחלקות לשני סוגי חומרי חציבה שניתן להעביר דרכם (סה"כ 5 מעברים):

1. נקודות מעבר לחומר מחצבה מסוג אגרגט: מעבר מיתר, מעבר שער אפרים, מעבר ביתוניא.
2. נקודות מעבר לחומר מחצבה מסוג גוש אבן: מעבר מיתר, מעבר שער אפרים, מעבר תרקומיא, מעבר גלבוע.

סעיף 3 לתקנות מהווה חריג לכלל הזה, וקובע כי הממונה רשאי ליתן היתר למחצבה באזור C להעברת חומר מחצבה דרך נקודת מעבר, שאינה מפורטת בתוספת לתקנות, בתנאי שהמחצבה התחייבה למלא אחר כל הדרישות המפורטות בכתב ההתחייבות שייערך בנוסח שייקבע על ידי הממונה.

מלשון הסעיף עולה כי מחצבות באזור C בעלות היתר מטעם הממונה רשאיות להעביר חומרי חציבה בנקודות מעבר נוספות על הנקודות המוסדרות. זאת בכפוף לעמידה בתנאי בטיחות מסוימים הכוללים, בין היתר, מינוי "נאמן ביטחון".

הגדרת תפקידו של "נאמן הביטחון" מוסדרת בסעיף 4 לתקנות, ובקצרה יצוין כי מדובר באדם שקיבל את אישורם של גורמי הביטחון, נמצא בשטח המחצבה ומפקח על העמסת חומרי החציבה על המשאיות ואחראי לבדוק את מסלולן של המשאיות היוצאות מהמחצבה ועניינים נוספים.

ז. שיטת הבידוק בהעברת מחצבים בין איו"ש לישראל

צו המעברים **אינו קובע מסמרות בשאלת טיב הבידוק והיקפו הנדרשים** במעבר של אדם או סחורה במעברים.

הסיבה לכך טמונה **בהחלטת ממשלה ב/43 מיום 14.12.05** (החלטה סודית), אשר קבעה כי על הגורם המבצע לקבוע נהלים פנימיים לצורך ביצוע יעיל של משימות אבטחת המעברים, וביקורת ביטחונית אפקטיבית על הכניסה ועל היציאה של אנשים וסחורות במעברים. זאת, תחת פיקוחו של הגורם המנחה.

הלכה למעשה - ה"גורמים המבצעים" בכלל המעברים הינם צה"ל או משטרת ישראל ולחילופין רשות המעברים היבשתיים במשרד הביטחון. על כן, בהתאם להחלטת ממשלה ב/43 הגורם המנחה בסוגיית בידוק הסחורות הינו משטרת ישראל ושירות הביטחון הכללי בנוגע למעברים שבאחריות משטרת ישראל ומשרד הביטחון, והגורם המנחה בנוגע למעברים שבאחריות צה"ל הוא צה"ל.

בדרך כלל ההסדרים הביטחוניים הנוגעים להעברת סחורות בפועל מבוצעים באמצעות שיטת בידוק "גב אל גב" – פריקה, בידוק והעמסה מחדש. אך המדינה מדגישה כי גם בהתאם להחלטת ממשלה ב/43 וגם בהתאם לצו המעברים הקובע במפורש בסעיף 2(ג) כי בסמכות הרשות לקבוע כל הסדר הקשור למעבר בהן. מה שמותיר שיקול דעת לגורם המנחה, באשר לשיטת הבידוק המתאימה ביחס לכל נקודת מעבר ולכל סוג של סחורה. ההחלטה על שיטת הבידוק

[45] https://www.idf.il/media/31738/95-2016.pdf
[46] https://www.nevo.co.il/law_html/law65/666_050.htm

יכולה להתבסס על מגוון שיקולים כגון: ניתוח האיומים בהתאם להערכת מצב ביטחונית ומודיעינית שוטפת, מגבלות תקציביות, היקף התשתיות המצויות בכל אחת מנקודות המעבר ועוד. באופן כללי הגורם המנחה צריך למצוא איזון בין צרכי הביטחון ובין הצורך להבטיח ככל הניתן את מרקם החיים, התנועה והמסחר באזור יהודה ושומרון.

בשורה התחתונה, אגרגטים מועברים מיהודה ושומרון לשאר שטח מדינת ישראל באמצעות מעברי "גב אל גב" או באמצעות מעבר במחסומים רגילים באמצעות הצגת תעודת משלוח החתומה על ידי נאמן ביטחון של המחצבה. בפועל, לבודקים במעברים אין שום דרך לוודא מה מקור המחצבים שהועמסו על המשאית שהגיעה למחסום.

3) פערי הרגולציה בין מחצבות בשטחי C למחצבות בשטחי A ו-B

בעוד שבשטח C האחריות על הפיקוח על המחצבות הוא של מדינת ישראל באמצעות המנהל האזרחי, בשטחי A ו-B אחראית הרשות הפלסטינית. בין אזורים אלו ישנם פערי רגולציה עצומים, ולמעשה מחצבות ישראליות בשטחי C נדרשות לפעול לפי תקינה סביבתית ישראלית, בעוד שהמחצבות הפלסטיניות פועלות באין מפריע ו"איש הישר בעיניו יעשה". מאידך, הכנסת חומרי חציבה לישראל באמצעות "נאמן בטחון" (השיטה הזולה יותר ממעברי "גב אל גב") אפשרית רק משטחי C.

כתוצאה מכך, ישנן מחצבות רבות שמיקומן נבחר כך שיוכלו ליהנות מכל העולמות - הן פועלות בדיוק על התפר שבין שטח A או B לשטח C - החציבה עצמה מבוצעת בשטח A או B ואינה כפופה לפיקוח ורגולציה ישראלית, קרי אינה צריכה לעמוד בסטנדרטים בסיסיים של מניעת מפגעים בריאותיים וסביבתיים המשפיעים על האוכלוסייה הפלסטינית. במרחק מטרים בודדים, מבוצעת הגריסה וההעמסה של חומרי החציבה בשטח C, וכך מתאפשר להכניס את החומרים באמצעות "נאמן בטחון" לשיווק בתוך ישראל. לפי המיפוי שערכנו, ישנן 19 מחצבות הפועלות בשיטה זו באיו"ש.

עמדת המנהל האזרחי היא שאין להם סמכויות אזרחיות בשטחי A ו-B, ועל כן אין להם עניין באופן בו מבוצעת החציבה במחצבות אלו ובנזקים אותם היא גורמת.

למרות פערי סמכויות האכיפה המפגעים חוצים את גבולות הסכמי הביניים ומשפיעים על כל השטח כיחידה אורגנית אחת. אבק ותרחיפים המתפזרים ממחצבה פעילה אינם מבחינים בגבול בין שטח C ל-B והפגיעה הבריאותית כמו גם בצומח ובחי הייחודיים לאזור לעיתים בלתי הפיכה.

4) מה קורה בשטח?

האגרגטים המסופקים מיהודה ושומרון מהווים אחוז משמעותי מכלל צריכת האגרגטים בישראל (בעיקר באגרגטים מסוג גיר ודולומיט), וחלקם בשוק הארצי הולך וגדל עם השנים. הצריכה של אגרגטים בישראל מיהודה ושומרון בשנת 1999 היתה 19% מכלל צריכת הגיר והדולומיט בישראל (כ-9.9 מיליון טון בשנה).[47]
בשנת 2019 היתה הצריכה כ-29% מכלל ביקוש הגיר והדולומיט בישראל (כ-16 מיליון טון חומרי חציבה בשנה), המהווה **עליה של כ-77.7%**.[48]

הביקוש <u>לאגרגטים גיר ודולומיט</u> בישראל בשנת 1999 במיליוני טון, והשוואתו לשנת 2019:[49]

מחוז	מקור אספקה 1999		סה"כ ביקוש 1999		מקור אספקה 2019		סה"כ ביקוש 2019
	ישראל	יהודה ושומרון	מיליוני טון	**אחוזים**	ישראל	יהודה ושומרון	מיליוני טון
ירושלים	2.6	**2.9**	5.5	10%	אין פילוח נתונים מפורט		
צפון	12.9		12.9	25%			
חיפה	6.7		6.7	13%			
ת"א והמרכז	12.5	**5.1**	17.6	33%			
דרום	7.9	**1.9**	9.8	19%			
סה"כ	**42.6**	**9.9**	**52.5**	**100%**	**39**	**16**	**55**
אחוזים	**81%**	**19%**	**100%**		**71%**	**29%**	**100%**

כפי שצוין לעיל, על פי המידע שמפרסם המנהל האזרחי נכון לשנת 2020, בשטחי C שביהודה ושומרון יש **15 מחצבות פעילות וחוקיות בלבד**. למרות זאת, כחלק מסקר של **הפורום לישראל ירוקה** תועדו בשטחי יהודה ושומרון **80 מחצבות**. שטחן של **23 מהמחצבות** שתועדו נמצא כולו בשטח C, ושטחן של **19 מחצבות** נוספות נמצא בחלקו בשטח C.

[47] http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf
[48] מתוך מסמך קביעת מדיניות, ניהול והתייעלות בנושא חומרי גלם למשקי הבנייה, הסלילה והתעשייה של משרד האנרגיה, פברואר 2019
https://www.gov.il/BlobFolder/policy/mining_090220/he/establishing_management_efficiency_policies.pdf
[49] מתוך דוח מחצבת של איגוד ערים יהודה והשומרון לשנת 2004
http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf

בטבלה:
פילוח המיקום של המחצבות ביהודה ושומרון בחלוקה לאזורים שבאחריות ישראל (C) ואזורים שבאחריות הרש"פ (B,A).

		C	B+C	B	A+B	A	A+B+C	סה"כ
מחצבות בעלות רישיון חציבה ישראלי	**פעילות**	12	3	0	0	0	0	**15**
	לא פעילות	4	1	0	1	0	0	**6**
מחצבות ללא רישיון ישראלי	**פעילות**	0	9	10	1	8	2	**30**
	לא פעילות	7	1	10	1	7	3	**29**
	סה"כ	**23**	**14**	**20**	**3**	**15**	**5**	**80**

סטאטוס מחצבות חוקיות ע"פ נתוני המינהל האזרחי

מס' תוכנית	שם תוכנית	יהודית / פלסטינית
52_14	מחצבת הנסון בנחל רבה	ישראלית
52_23	מחצבת כוכב השחר	ישראלית
9_52	מחצבת סלעית אדומים	ישראלית
52_8	מחצבת שפיר בנחל נטוף	ישראלית
52_16	מחצבת חוצה יהודה - בן ארי באדורה	ישראלית
52_4_א	מחצבת בית חגי באשכולות – מחצבת מידן	ישראלית
52_30	מחצבת "כפר גלעדי בטנא עומרים" - יתיר	ישראלית
52_43	מחצבת מיתרים בטנא עומרים - קבוצת אורון	ישראלית
52_6	מחצבת פאדל נאטשה בסמוע	פלסטינית-ישראלית
3_52	מחצבת קבטיה	פלסטינית
38_52	מחצבת טריפי בדיר דיבואן	פלסטינית
11_52	מחצבת עומר בג'ה א-ראס	פלסטינית – אישור חציבה ללא תב"ע[50]
11_52	מחצבת אבו שושה א-ראס	פלסטינית – אישור חציבה ללא תב"ע[51]
r_2_52	מחצבת קנדיל טריפי	פלסטינית
36_52	מחצבת בית פאג'ר מזרח	פלסטינית

יש לציין כי בנוסף לתפיסת השטחים בשטחי C ע"י המחצבות הפלסטיניות, מחצבות אלו מעבירות מדי חודש מאות אלפי טונות של חומרי חציבה אשר נחצבים בהן, מיהודה ושומרון למרכז הארץ ואזור ירושלים, ואף לתחומי ירדן דרך מעברי הגבול. חציבה נרחבת זו מביאה לכך שבשדרת ההר המרכזית של ישראל נפערים עשרות "פצעי ענק"

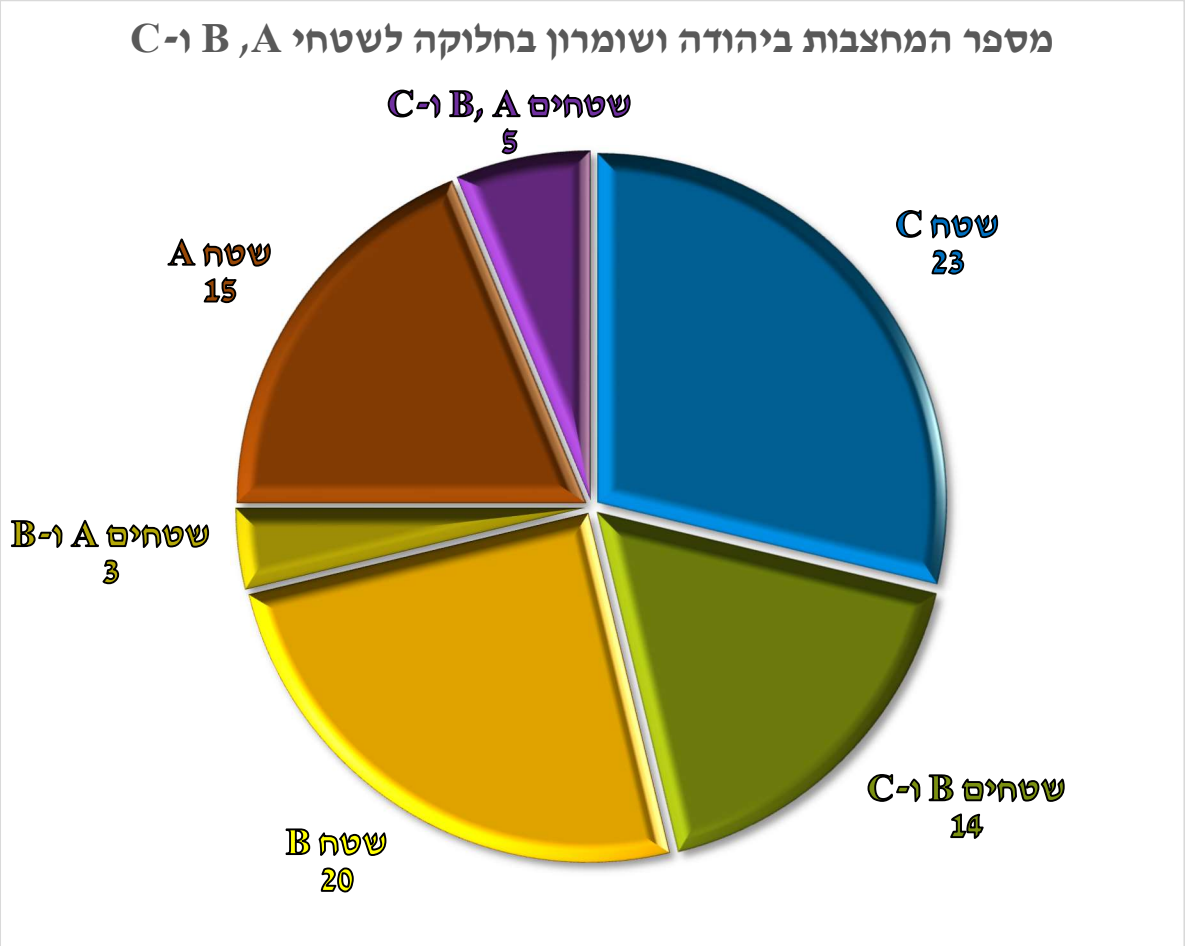
[50] על פי פרסומי המנהל האזרחי המחצבות החלו לפעול לפני שנת 1967 ועל כן מאפשרים להן לפעול ללא תוכנית מאושרת.
[51] על פי פרסומי המנהל האזרחי המחצבות החלו לפעול לפני שנת 1967 ועל כן מאפשרים להן לפעול ללא תוכנית מאושרת.

בעומק עשרות מטרים ע״י אותן המחצבות מבלי שיידרשו להתאים לתכנון אזורי, לעמוד בפיקוח ולתכנן את שיקום השטח בעתיד (זאת בניגוד למחצבות החוקיות בישראל וביהודה ושומרון, שמקיימות את הדרישות הנ״ל). חציבה זו גורמת לשינוי תוואי השטח, לזיהום אוויר כבד ופגיעה בריאותית באדם, בצומח ובבתי הגידול של בעלי החיים הייחודיים לאזור. בנוסף לכך, החציבה הבלתי חוקית פוגעת אף בנכסים הארכיאולוגים של יהודה ושומרון.

כפי שנאמר לעיל, הדרכים להעברת חומרי חציבה מיהודה ושומרון הן בשיטת ״גב אל גב״ במעברים ייעודיים או בשיטת ״נאמן ביטחון״ במחצבות הנמצאות בשטחי C בלבד. ניתן לראות כי כשליש מהמחצבות פלסטיניות שבשטחי A ו-B זולגות לשטחי C, כאשר בד״כ החציבה עצמה נערכת בשטח B או A וגריסת החומר נערכת בשטח C, כך שמתאפשר להן להעסיק נאמן ביטחון ולהעביר ביתר קלות את חומרי החציבה הנכרים בשטחי הרשות הפלסטינית ללא רגולציה ישראלית, לתוך ישראל.

פילוח כמות מחצבות פלסטיניות וישראליות ביהודה ושומרון לפי סוג שטח (A,B,C):

מיקום המחצבה	שטח C	שטחים B ו-C	שטח B	שטחים A ו-B	שטח A	שטחים A, B ו-C	סה"כ
כמות המחצבות	23	14	20	3	15	5	80

חלק ג' - פיצוצים במחצבות

רגולציה קיימת

בשנת 1994 מינה ראש המנהל האזרחי את ראש ענף חומרי נפץ ביחידת קצין מטה לענייני עבודה להיות אחראי על מתן היתרים למכירה, קניה, העברה, הובלה ושימוש בחומרי נפץ ביהודה ושומרון.[52] קמ"ט עבודה אחראי גם על אכיפת הנהלים, בין היתר על ידי ביצוע ביקורי פתע באתרי הפיצוץ השונים. בשנת 2019 הועברה האחריות על נושאים אלו ל**קמ"ט מכרות, מסחר ותעשייה (מסו"ת)**, כיום גד אבידור.

נוהל המנהל האזרחי לשימוש ופיקוח בחומרי נפץ לצורכי חציבה בשטח C:[53]

הממונה על הפיצוצים צריך להגיש למנהל האזרחי את המסמכים הדרושים כדי לקבל אישור פיצוץ פרטני. ממונה על הפיצוצים הוא מורשה ישראלי שהוסמך ע"י מפקח עבודה ראשי במשרד התעשייה המסחר והתעסוקה, בעל תעודת ממונה על פיצוצים ברת תוקף, ובעל היתר מטעם המנהל האזרחי לקניה, הובלה ושימוש בחומרי נפץ הודפים ומרסקים. לאחר בדיקת הבקשה והמסמכים, בודק הקמ"ט מסו"ת את התנאים שלהלן:

א. רישיון בתוקף.
ב. תנאים מגבילים על פי החלטות פורום מחצבות, ועדת משנה לכרייה וחציבה או כל גורם אחר.
ג. תאימות לתוכנית חציבה (במחצבות).
ד. אישור ראש תחום תשתית בבקשות להכשרת קרקע.

אם כל ארבעת התנאים מתקיימים, הקמ"ט מנפיק "היתר לקנייה, הובלה, העברה ושימוש בחומרי נפץ". הנוהל כולל 19 תנאים לשימוש בחומרי נפץ, לדוגמא: הובלת חומרי הנפץ תתבצע בליווי חברת אבטחה בישראל (בעלת היתר עיסוק בתוקף לעבוד באזור) שתקצה לפחות שלושה מאבטחים חמושים שיסעו ברכב נפרד ויאבטחו את מטען חומר הנפץ בעת ההובלה לנקודת הפיצוץ, ההכנות המקדימות וביצוע הפיצוץ. הנוהל כולל גם הוראות בטיחות לטעינה, להעברה, לפריקה ולשימוש בחומרי הנפץ.

בנוסף על הממונה לפיצוצים לבצע מספר דיווחים ותיאומים לקראת הפיצוץ, ביניהם לתאם עם מנהלת התיאום והקישור הגזרתית יום לפני הפיצוץ על המיקום המדויק ושעת פיצוץ משוערת. מפעל 'חרושת חומרי נפץ' ידווח גם הוא לקמ"ט ולמרכז דיווח מבצעים אזור יהודה והשומרון על הזמנת חומרי הנפץ ואתרי הפיצוץ. הקמ"ט יוודא כי ישנה התאמה בין הדיווחים.

נוהל המנהל האזרחי לשימוש ופיקוח בחומרי נפץ לצורכי חציבה בשטח B:[54]

המנהל האזרחי מכיר באיומים האפשריים בהכנסת חומרי נפץ לשטח B כגון הברחת חומרי נפץ לרשות הפלסטינית, תקיפת הכוח הישראלי שמוביל את חומרי הנפץ ועוד. לאור איומים אלו, ניסח המנהל נהלים מיוחדים לפיצוצים בשטחים אלו כפי שמפורט להלן:

תחילה, בעל המחצבה צריך להגיש בקשה לביצוע פיצוצים לתאום האזרחי במשרדי הרשות הפלסטינית ומשם תופנה הבקשה לראש מדור פרויקטים במשרדי ענף תאום אזרחי במנהל האזרחי לאזור יהודה ושומרון. בעל המחצבה צריך

---

[52] מינוי ראש ענף חומרי נפץ (עמוד 13) https://www.nevo.co.il/law_html/law70/zava-0158.pdf
[53] מתוך "נוהל לשימוש ופיקוח בחומרי נפץ לצורכי חציבה בשטח C" של המנהל האזרחי ממרץ 2004.
[54] מתוך "נוהל שימוש ופיקוח בחומרי נפץ לצורכי חציבה בשטח B" של המנהל האזרחי התקף למאי 2012.

גם להציג אישור בעלות על המחצבה, רישיון מהרשות הפלסטינית וכן אישור תשלום מיסים לרשות הפלסטינית. בנוסף הממונה על הפיצוצים צריך להגיש לקמ"ט עבודה את המסמכים הדרושים כדי לקבל אישור.

לאחר קבלת האישור לפיצוץ, פיקוד מרכז יקבע נקודת חבירה לכוח האבטחה של החטיבה המרכזית בכניסה לשטח B, את סד"כ האבטחה וכן את צירי התנועה בשטחי A ו-B עד החזרה לשטח C. בנוסף, ענף תכנון ובקרה יבצע את התיאום מול גורמי הביטחון הפלסטיני בנושא ליווי חומרי הנפץ, שימוש חומרי הנפץ ויציאת המשאיות.

החדרת חומר הנפץ לקדחים תבוצע באמצעות צינור ישיר מהמכלית לקדח בלבד. לאחר הפיצוץ יבצע ממונה הפיצוצים סריקה כדי לוודא שלא נשארו באזור הפיצוץ נפצים או חומרי נפץ. אם נשאר, החומר נפץ יושמד בהתאם להוראות הממונה על הפיצוצים. בסיום העבודות יתבצע ליווי למכלית עד ליציאה מתחום אזור יהודה והשומרון כדי לוודא שלא נפרקו שאריות מחומרי הנפץ בדרך.

כמו כן, ישנם ארבעה קריטריונים שצריכים להתקיים כדי לבצע את הפיצוץ במחצבה:

- המחצבה אינה בפאתי כפר/עיר פלסטיני.
- דרכי הגישה למחצבה יהיו עבירים לרכב מעל 15 טון.
- חובה המצאות רישיון חציבה של המחצבות בשטח A+B מטעם הרשות הפלסטינית.
- גבול המחצבה הקרוב ביותר לאזור מיושב לא יפחת מ- 350 מטר.

דוגמאות להיתרים

בתאריך 02.11.2015 הנפיק המנהל האזרחי היתר לחברת "אלידורי מתקני מיון ומחזור בע"מ" להשתמש בחומרי נפץ בפארק תעשיות מעלה עמוס, עבור חפירה לצורך הכשרת הקרקע של אזור התעשייה. תוקף ההיתר הוארך מספר פעמים עד לתאריך 19.10.2017. במהלך תקופה זו בוצעו 33 פיצוצים.[55]

הכדאיות הכלכלית של ביצוע פיצוצים במחצבות

נוהל המנהל האזרחי לשימוש ופיקוח בחומרי נפץ לצורכי חציבה בשטח B מפרט את המשמעות הכלכלית של מתן היתר לפיצוצים במחצבות בשטחי B:

- חיסכון של כ- 90% בעלויות החציבה.
- חציבה בבאגר - עלות רכישת באגר - 800 אלף ש"ח, אורך חיים - 10 שנים, עלויות תפעול שנתיות - 600 אלף ש"ח (דלק, מפעיל, טיפולים).
- עלות חציבה חודשית בבאגר - כ- 70 אלף ש"ח, עלות פיצוץ לאותה כמות החציבה - 7 אלף ש"ח.
- עמידה בלוח זמנים לאספקת אגרגטים במכרזים.
- התווספות גורם תחרותי לאספקת האגרגטים בשל עלויות נמוכות יותר ממחצבות ישראליות (כוח אדם זול יותר, שכר מינימום).

[55] לפי מענה לבקשת חופש מידע שהגיש הפורום לישראל ירוקה למנהל האזרחי.

מה קורה בשטח?

כך עוברות לשטחים משאיות עמוסות בחומרי נפץ

המשאית בדרך למחצבה

המשאית פורקת את חומרי הנפץ

מצב נפיץ

תיעוד שהגיע לידי "ידיעות אחרונות" חושף כיצד מועבר חומר נפץ מישראל למחצבה בשטח B, שאינו בשליטה ישראלית מלאה, דרך כפרים פלסטיניים וללא ליווי ● את מה שעלול לקרות אילו אחת מהמשאיות תגיע לידיים הלא נכונות אפשר רק לדמיין ● צה"ל: "ההובלה נעשית תוך בקרה צמודה"

בכתבה: תיעוד של הפורום לישראל ירוקה בו נראו משאיות מלאות בחומרי נפץ בשטחי B.

במענה לבקשת חופש מידע שהגיש הפורום לישראל ירוקה למנהל האזרחי עולה כי בשנים 2017-2019 כלל לא בוצעו פעולות פיקוח בשטח על הפיצוצים שבוצעו ועל קיום נהלי הבטחון שנקבעו.

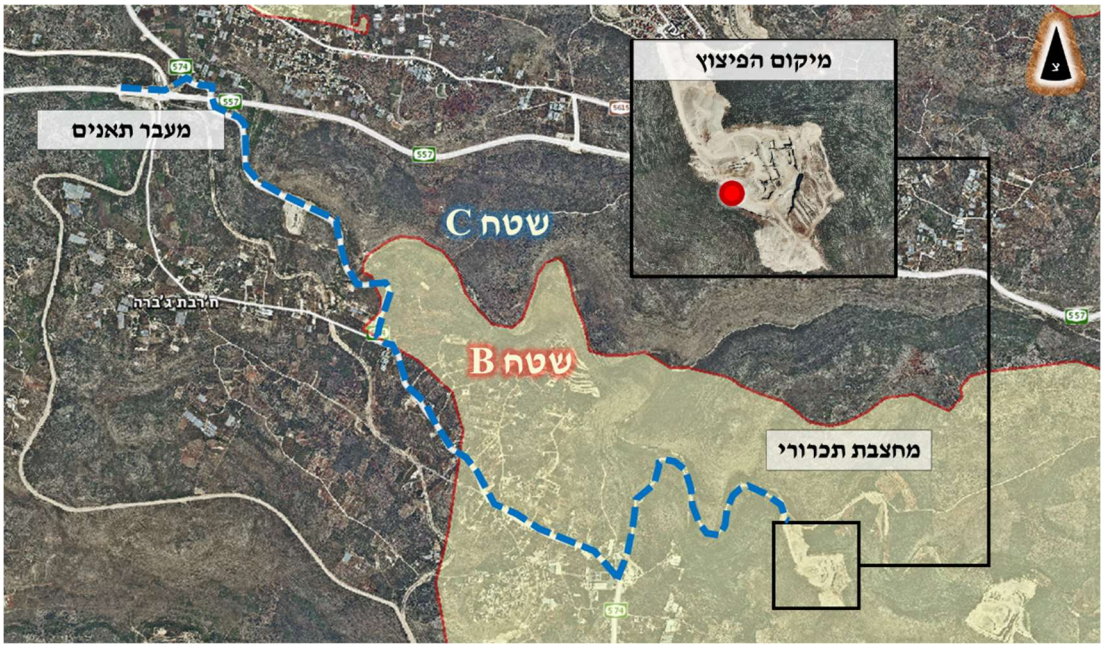
תיעוד פיצוצים במחצבות על ידי הפורום לישראל ירוקה

1. אירוע מס׳ 1 – פיצוץ במחצבת תכרורי (3.11.2019) – שטח B

ביום 3.11.2019 לפנות בוקר, חצתה משאית את מעבר "תאנים" שבשומרון (חצייה זו מנוגדת לנוהל המתיר להעביר חומרי נפץ רק בשעות שבין הזריחה לשקיעה). המשאית, עמוסת חומרי נפץ, נסעה ללא הפרעות למחצבה בנחל תאנים, המצויה בשטח B שבשליטת הרשות הפלסטינית. בדרכה למחצבה, עברה המשאית בכפר פלסטיני, ובמהלך אותו היום שימשו חומרי הנפץ שהובילה המשאית לביצוע פיצוצים במחצבה שבבעלות פלסטינית ובשטח שבשליטה פלסטינית.

תיעוד הגעת חומרי הנפץ וביצוע הפיצוץ במחצבת תכרורי שבשטח B:

מסלול המשאית והכלי רכב שליוו אותה. השיירה עוברת בשטח C ונכנסת לשטח B.

בשעה 06:06 (שעת חשיכה) השיירה עוברת את מחסום תאנים.

בין השעות 08:32 – 11:00 תועדה יציקת החומר הנפיץ לאדמה.

חלק מהרכבים שליוו את המשאית:

בשעה 11:17 המשאית מסיימת את העבודה ומתקדמת לכיוון היציאה מאזור המחצבה.

בשעה 11:20 פורסים את הפתילים הצהובים המחוברים לחומר הנפץ.

בשעה 11:30 המשך פינוי המחצבה לקראת הפיצוץ.

בשעה 11:36 הפיצוץ מתבצע **בחלק הדרום מזרחי** של המחצבה.

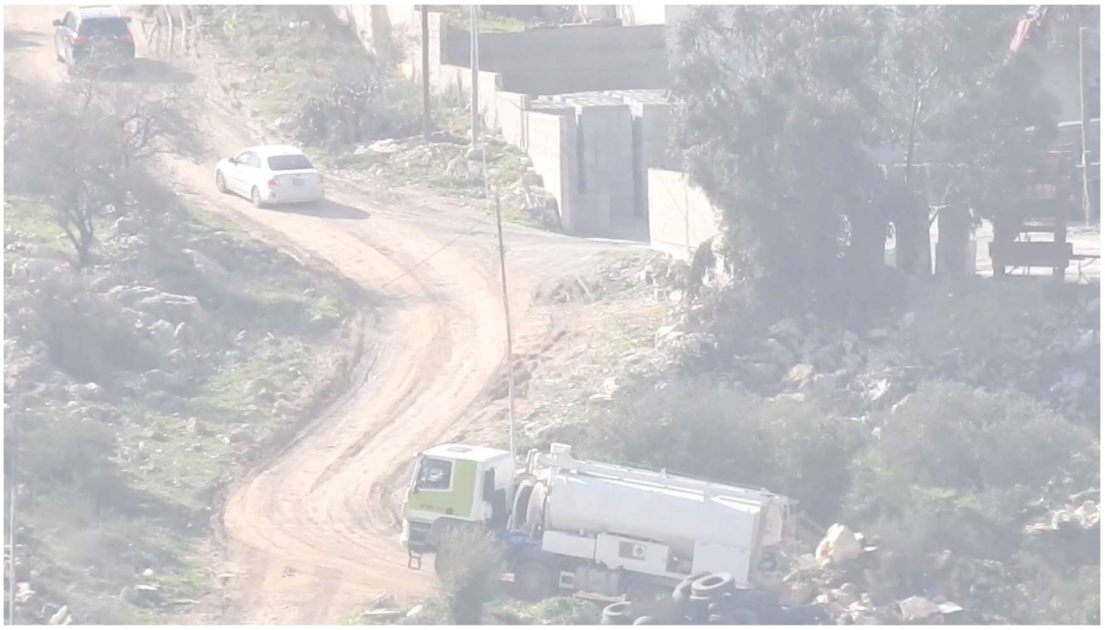

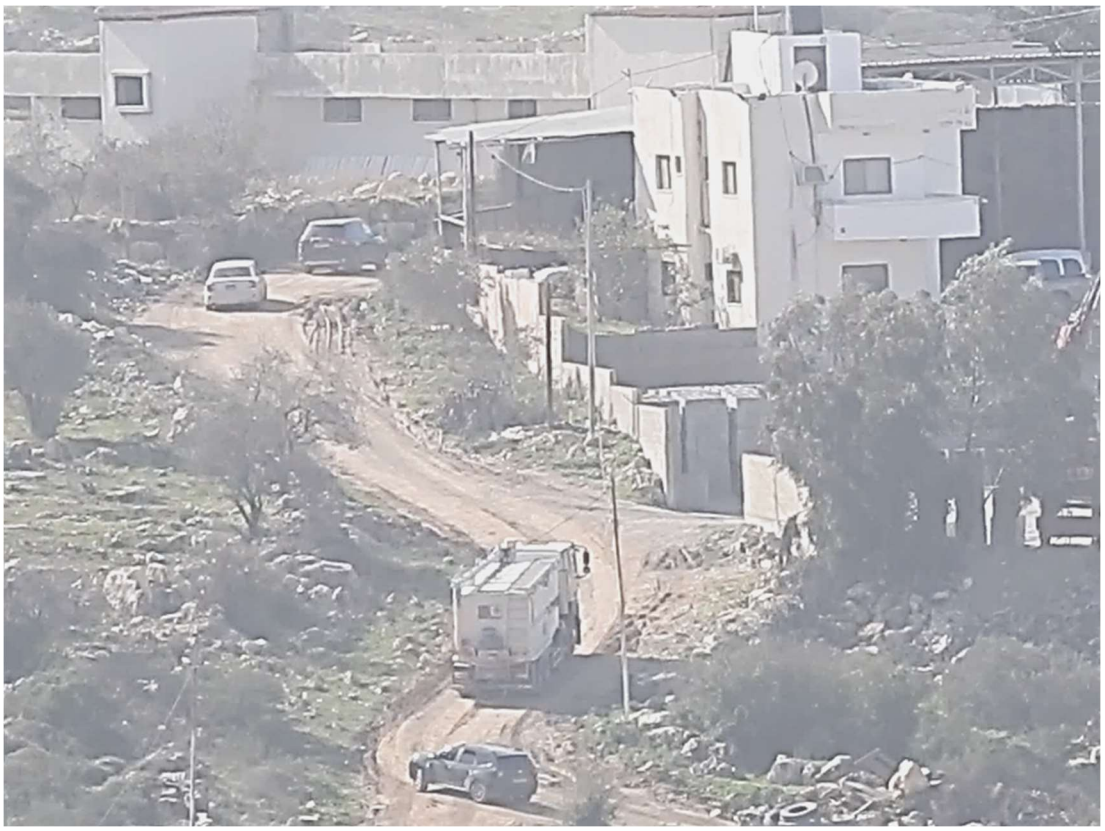

בשעה 12:02 צילום המקום לאחר הפיצוץ.

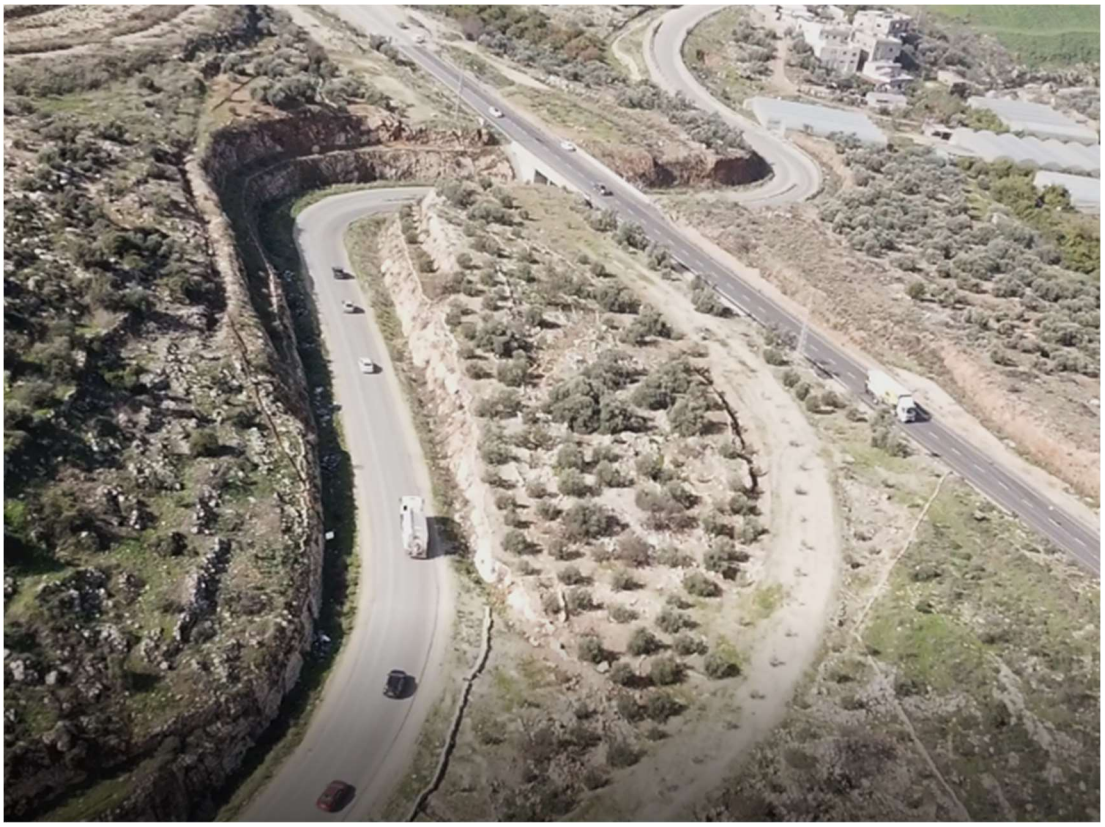
בשעה 11:51 השיירה עוזבת את האזור ונוסעת חזרה לכיוון מחסום תאנים.

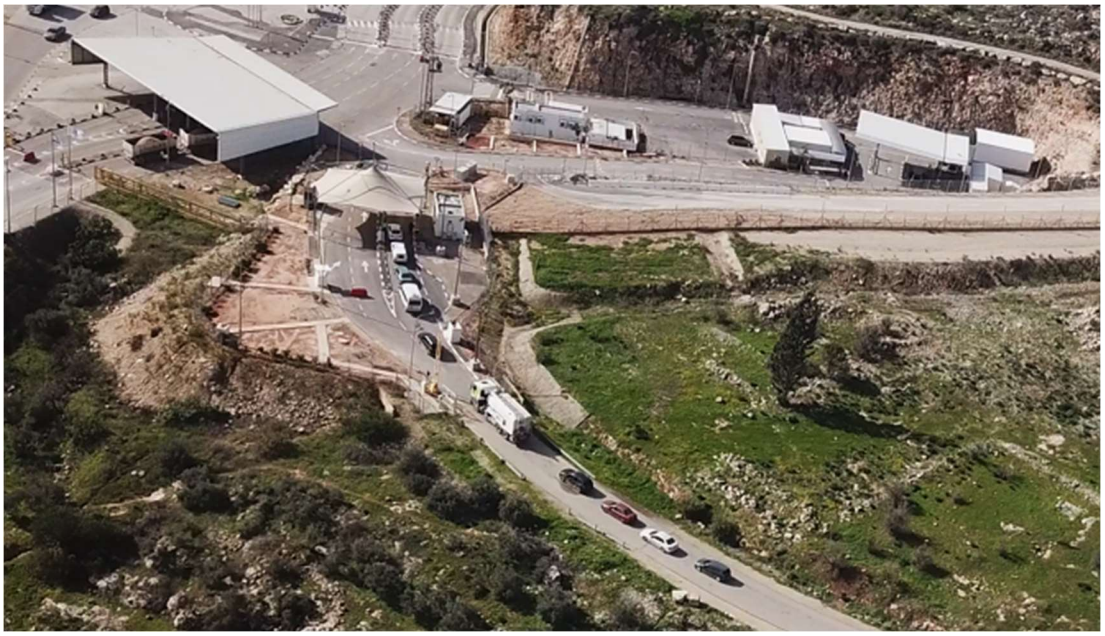

בשעה 11:58 המשך נסיעת השיירה לכיוון מעבר תאנים.

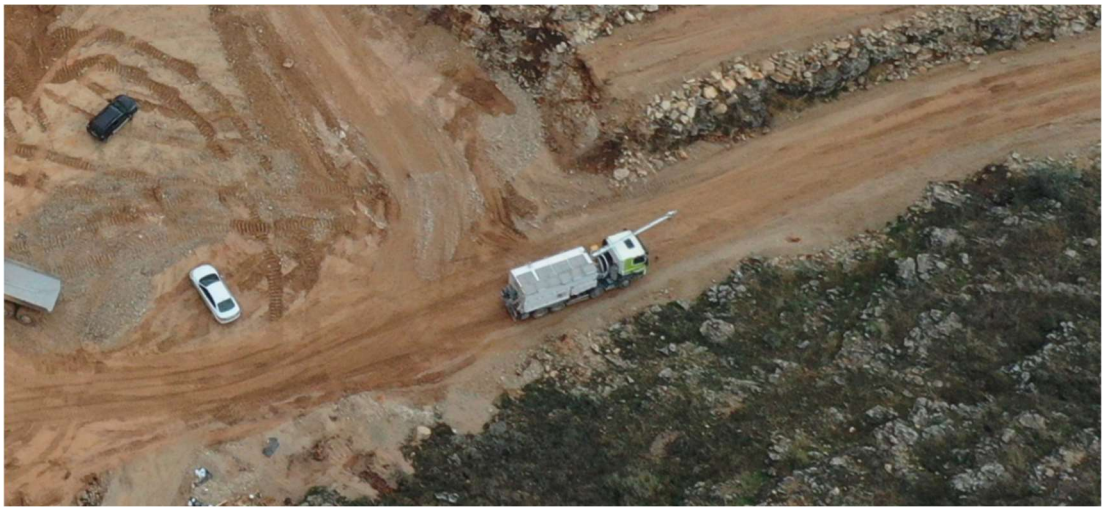

בשעה 12:00 השיירה מגיעה למעבר תאנים ויוצאת מהשומרון:

2. אירוע מס׳ 2 – פיצוץ במחצבת תכרורי (10.12.2019) – שטח B

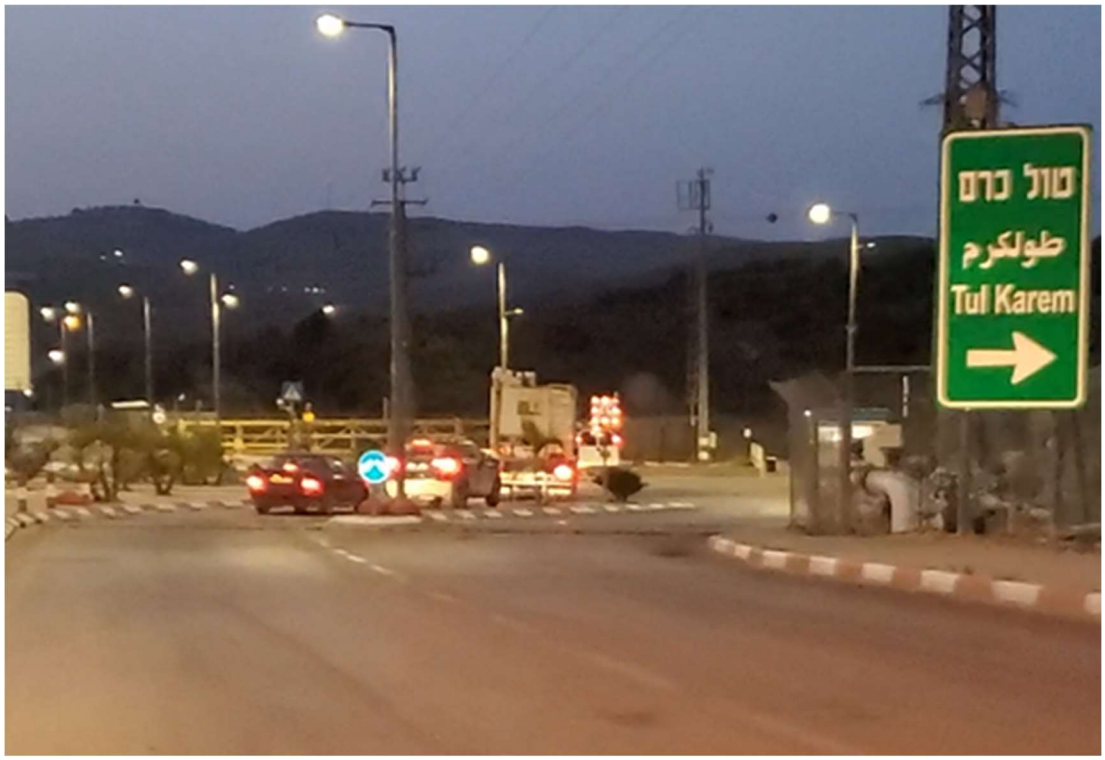

3. אירוע מס׳ 3 – פיצוץ במחצבת ענבתא (8.6.2020) – שטח A

בתאריך 8.6.2020 נכנסה משאית עם חומרי נפץ דרך מחסום תאנים. לאחר מכן נכנסה למחצבה שבשטח A.

הכנה לפיצוץ והפיצוץ. ניתן להבחין במאבטח חמוש אחד בלבד בשטח.

מעבר במחסום לאחר הפיצוץ.

חלק ד' - השפעת המחצבות על איכות הסביבה

פרק זה יסקור את השפעת החציבה על איכות הסביבה במחצבות בכלל ובמחצבות לא חוקיות בפרט. בנוסף, יוסבר על תסקיר השפעה על הסביבה שאותו יש לצרף בעת חידוש או הקמת מחצבה.

לפי פרסומי המשרד להגנת הסביבה, לאתרי כרייה וחציבה יש מספר השלכות סביבתיות:

פגיעה נופית ואקולוגית

המחצבות גורמות לפגיעה נופית ואקולוגית ארוכת טווח בשטח פתוח. בין היתר המחצבות גורמות לצמצום היקף השטחים הפתוחים וקטיעת רציפותם, לפגיעה בבתי גידול ובמגוון הביולוגי. כמו כן, חציבה בערוצי נחל גורמת לשינוי במשטר הזרימה של הנחל, לשינויים במופע הטבעי שלו, ולפגיעה אקולוגית ישירה ועקיפה בנחל ובסביבתו.

בנוסף לשטח החציבה עצמו, פיתוח התשתיות מסביב למחצבה, לרבות מערכת דרכים לשינוע חומרי גלם, גורם לקיטוע השטח הפתוח ומפריע לפעילות בעלי החיים (תאורה, רעש, דריסה, פסולת וחדירת מינים פולשים).

בתמונה: מחצבה בסמוך לעיר חברון.

זיהום אוויר

מערכי הגריסה והניפוי, מסועים, ציוד מכני כבד ומשאיות מעלים אבק שהנו אחד מגורמי התחלואה העיקריים בישראל. מחצבות בכלל, ומחצבות אגרגטים בפרט אחראיות לחלק משמעותי מפליטות חלקיקי אבק מרחף ממקורות מעשה ידי אדם. הסכנה באבק המרחף (SMP) היא בעיקר מהחלק הדק שלו המכיל גרגרים שקוטרם קטן מ-10 מיקרון. חלקיקים זעירים אלו הם האבק הנשים. הם חודרים לדרכי הנשימה של האדם, שוקעים שם בעיקר

בריאות ובסימפונות ויכולים לפגוע בדרכי הנשימה ולגרום עם הזמן למחלות הבאות: שכיחות גבוהה של מחלות נשימה; החמרה של מצבים קרדיופלומונריים; ירידה בתפקודי הריאות; גירוי של העיניים ומערכת הנשימה; עלייה בשכיחות סימפטומים רספירטוריים; תחלואה ותמותה מסרטן. האוכלוסיות הפגיעות ביותר הם ילדים ואנשים רגישים.[56]

רעש

בכל מחצבה קיימים מספר מוקדי רעש. העיקריים שבהם: מכונת קידוח; פיצוץ בקיר המחצבה; מחפר ומשאיות המובילות סלע מפוצץ מקיר המחצבה אל המגרסה; מתקני גריסה וניפוי; תנועת משאיות אל יעדי הצריכה. רעשים אלה גורמים לשכיחות תופעות פיזיולוגיות מסוימות כמו כאבי ראש, עצבנות ועוד.[57]

רעידות

לעיתים החציבה נעשית באמצעות פיצוצים של חומר נפץ הגורמים לזעזועי קרקע ולנזקים במבנים ביישובים הסמוכים למחצבות. בין היתר נגרמים סדקים בקירות מבנים.

זיהום קרקע ומי תהום

באזורי חציבה ישנה סכנה להמלחה של מי התהום וחדרת מזהמים שמקורם במחצבה.[58]

תחבורה

המחצבות מביאות לעומס על הכבישים באזור, לבלאי תשתיות הכבישים, מגדילות את כמות תאונות הדרכים ואת זיהום האויר מכלי רכב. המקור המרכזי לפליטת מזהמי האוויר באזורי המחצבות הינו תנועת המשאיות הנעות בשטח המחצבה בדרכים שאינן סלולות.[59]

פגיעה בתדמית האזור

קירבת מחצבות לישובים משווה דימוי ירוד לאזור ועלולה לפגוע בערך הנדל"ן. לאזור יהודה ושומרון ישנם מספר מאפיינים ייחודיים, המשפיעים על המצב הסביבתי בו:

- רגישות הידרולוגית גבוהה לזיהום מי תהום.
- היעדר גבולות ברורים.
- קיטוע של השטח והיעדר רצף טריטוריאלי הן אצל הישראלים והן אצל הפלסטינים.
- צפיפות אוכלוסין גבוהה בצד הפלסטיני.
- הבדלים ניכרים ברמת החיים וביכולת הניהול הסביבתי של הפלסטינים והישראלים.

פגיעה באקוויפר ההר

---

[56] https://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf
[57] https://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf
[58] https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212609013000277,
https://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf
[59] http://www.sviva.gov.il/subjectsEnv/OpenSpaces/mining-quarry/Documents/Committee-quarries/meeting1/Environmental-impacts-Methodology-quarries.pdf

מבין כל הסוגיות הסביבתיות ביהודה ושומרון, בולטת הסכנה לזיהום אקוויפר ההר - מאגר מי התהום העיקרי של מדינת ישראל. האזור ההררי בנוי ברובו סלעי גיר ודולומיט קשים וקרסטיים, שהם אזור ההזנה העיקרי של האקוויפר. סכנת הזיהום הנגרמת מהרגישות ההידרולוגית, מוגברת על-ידי פיתוח מואץ במגזר הישראלי ובמגזר הפלסטיני. על כן, ניהול סביבתי אזורי חוצה גבולות (גבולות תרבותיים, מנהליים, פוליטיים וגאוגרפיים) הוא הכרח מידי.[60]

פעילות המשרד להגנת הסביבה

המשרד להגנת הסביבה קבע קריטריונים לבחינת תוכניות לכריה וחציבה כך שמלכתחילה הקמת המחצבה תפגע כמה שפחות בסביבה. הקריטריונים בוחנים את אזור הקמת המחצבה בהתאם לנזקים שיכולים להיגרם ממנה, לדוגמא: מספר התושבים הנמצאים באזור, מידת הפגיעה במי התהום, מידת הפגיעה ברצף השטחים הפתוחים והקיטוע של יחידות אקולוגיות ועוד.[61]

בנוסף, כדי לצמצם את הנזקים הנגרמים מפעילות המחצבות לאחר הקמתן, הכין המשרד להגנה הסביבה את מסמך "תקנות למניעת מפגעים (מניעת זיהום אוויר וריעש ממחצבה), התשנ"ח-1998". המסמך מכיל תקנות המחייבות את מפעיל המחצבה לפעול כדי למנוע זיהום אוויר ומפגעי רעש בסביבת המחצבה. בין התקנות:

- מפעיל מחצבה יפעילה ויתחזקה באופן שימנע זיהום אוויר בלתי סביר וינקוט אמצעים כאמור בתקנות אלה למניעת זיהום אוויר בלתי סביר.

[60] מתוך כתב העת למגע ולמדיניות הסביבה, דצמבר 2015 - יצחק (איצ'ה) מאיר, מנכ"ל איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון http://www.magazine.isees.org.il/ArticlePage.aspx?ArticleId=563

[61] http://www.sviva.gov.il/subjectsEnv/OpenSpaces/mining-quarry/Pages/criteria-quarry-moe.aspx

- מפעיל מחצבה ינקוט אמצעים למניעה ולצמצום של זיהום אוויר בלתי סביר הנגרם על ידי תנועת כלי רכב בדרכים פנימיות במחצבה, לרבות אמצעים אלה: סלילת קטעי דרך שניתן לסללם וניקוי דרכים סלולות במחצבה למניעת הצטברות אבק ופיזורו ועוד.
- מפעיל מחצבה ינקוט צעדים למניעת זעזועי קרקע כתוצאה מפיצוץ בה הגורמים למטרדים.
- מפעיל מחצבה יתקין ויפעיל במחצבה מיתקן להרטבת החומר המובל במשאיות המובילות חומר מינרלי.
- מפעיל מחצבה יבצע, פעם בשנה, או לפי הוראות המנהל, דגימות לקביעת ריכוז האבק הנפלט מארובות ופתחים של אוורור מאולץ; הדגימות יבוצעו על ידי גורם מקצועי, בתנאי הפעלה אופייניים, וייעשו בשיטה 5 שבנספח א' של תקני הביצוע או בשיטה שוות ערך שהתיר המנהל.
- מפעיל מחצבה ימנה אדם מטעמו שישמש איש קשר בינו לבין המנהל לעניין קיום הוראות תקנות אלה.

יש לציין כי על אף הנהלים ומערכת הפיקוח עליהם **ישנם ליקויים באכיפתם.** אם המפקח על המכרות מוצא הפרות כרייה או חציבה, אין לו את הכלים החוקיים הנדרשים כדי לעצור אותן באופן מידי ואפקטיבי, זאת למעט כלים חוקיים למניעת הנפקתו של רישיון חציבה עתידי.[62]

כל האמור לעיל רלוונטי למחצבות חוקיות המוכרות למדינה ונמצאות תחת בקרה ופיקוח של המשרד להגנת הסביבה. לעומת זאת **במחצבות לא חוקיות אין שום בחינה של רמת הפגיעה באזור לפני הקמת המחצבות וגם אין אכיפה ובקרה על רמת הפגיעה בסביבה לאחר הפעלתן.**[63] **כמו כן, אין שום פיקוח ובקרה על החציבה עצמה, כך שהמחצבות גורמות לנזקים אדירים ובלתי הפיכים לסביבתה.**

תסקיר השפעה על הסביבה[64]

תסקיר השפעה על הסביבה הינו מסמך אשר נועד להבטיח מסירה של כל המידע הדרוש לצורך הכרה ובחינה של פרויקט ושל ההשפעות הצפויות עקב הקמתו, ולהציע את האמצעים הדרושים כדי למנוע פגיעה בסביבה או להקטינה. החובה על הגשת התסקיר קיימת בכל שטחי מדינת ישראל **לרבות יהודה ושומרון.**

במסגרת אישורן של תכניות לפי חוק התכנון והבנייה, תשכ"ה - 1965, על פי תקנות התכנון והבנייה (תסקירי השפעה על הסביבה), תשמ"ב - 1982, החובה להכנת תסקירי השפעה על הסביבה מוטלת על מגיש התוכנית. האחריות למתן הנחיות וחוות דעת לתסקירים אלה מוטלת על המשרד לאיכות הסביבה.

הנאמר לעיל מתייחס לשטחי מדינת ישראל.

באזור יהודה ושומרון, מועצת התכנון העליונה וועדות המשנה שלה, הפועלות במסגרת המינהל האזרחי, אחראיות על בדיקתן ואישורן של תוכניות, לפי דיני התכנון והבנייה החלים באזור. במסגרת זו, דורשות הוועדות במקרים מסוימים את הגשתם של תסקירי השפעה על הסביבה. בדיקת התסקירים נעשית על ידי קמ"ט איכות הסביבה במנהל האזרחי. לצורך התאמת המערכת החוקית הקיימת ביהודה ושומרון למצב הקיים בישראל, הוכנו 'תקנות

[62] מתוך דו"ח מבקר המדינה: משרד התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים - הבטחת אספקתם של חומרי חציבה וכרייה, התשע"ה 2014.
[63] מתוך דו"ח מבקר המדינה: משרד התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים - הבטחת אספקתם של חומרי חציבה וכרייה, התשע"ה 2014.
[64] פרק זה מבוסס בחלקו על דוח מחצבת של איגוד ערים יהודה והשומרון לשנת 2004
http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib4/R0101-R0200/R0157.pdf

בדבר הכנת תסקירי השפעה על הסביבה (יהודה ושומרון), התשס"א - 2001.[65] זאת כחלק מחוק תכנון ערים, כפרים ובניינים, מס' 79 לשנת 1966 ובהתאם לסעיף 67 בחוק זה.

התקנות קובעות כי קיימת חובה להגיש תסקירי השפעה על הסביבה, דרכי בדיקתה ואישור תוכניות בהתחשב בה. בנוסף מפרטות התקנות את התוכניות המחייבות הגשת תסקירים ואת אלה שניתן לדרוש שיוכן תסקיר בעניינן (ביניהם אתרי כרייה וחציבה).

התקנות קובעות כי הסמכות לדרישת תסקיר השפעה על הסביבה, כתיבת ההנחיות לתסקיר ואישור התסקירים נתונה בידי קמ"ט איכות הסביבה במנהל האזרחי. התקנות מפרטות את התוכן הנדרש לתסקיר ושפת כתיבתו.

תסקיר השפעה על הסביבה יכלול בתוכו את הפרקים הבאים:[66]

1. הסביבה אליה מתייחסת התוכנית. כולל בתוכו בין היתר: שימושי ויעודי קרקע; נתוני גיאולוגיה; הידרולוגיה; ערכי טבע, נוף וארכיאולוגיה; איכות האוויר ומדידות רעש.
2. חלופות תכנוניות הכוללות בין היתר חלופות לנושאי גבולות התוכנית; עומק החציבה הממוצע; ניהול בקרה ותפעול המחצבה.
3. תיאור התוכנית והפעולות הנובעות מביצועה. הפרק כולל תשריטים של גבולות ועומק החציבה המבוקשת; כמות חומר החציבה המשוער; שינויים במערכת הניקוז הטבעי; שיטות החציבה; מערך הפיצוצים המתוכנן, וכמות חומר הנפץ מירבית לפיצוץ; כמויות חזויות של פסולת ועניינים נוספים.
4. ההשפעות הסביבתיות הצפויות והאמצעים המתוכננים למניעתן וצמצומן. הפרק מכיל התייחסויות לנושאים: טופוגרפיה ונצפות; איכות האוויר; מפגעי רעש, הדף וזעזועים כתוצאה מפיצוצים; אקוסטיקה; הידרולוגיה וניקוז; בור החציבה; עודפי עפר ומחזור.
5. מסקנות והמלצות, במתכונת הצעות להוראות התוכנית.

[65] https://www.nevo.co.il/law_word/law70/zava-0196.pdf
[66] מתוך הנחיות להכנת תסקיר השפעה על הסביבה של משרד קמ"ט לאיכות הסביבה במינהל האזרחי.

חלק ה' - סיכום עבריינות וליקויים בתחום המחצבות

פרק זה יעסוק בשלושה נושאים מרכזיים:
הנושא הראשון הוא הפגיעה הסביבתית הנגרמת מפעילותן של מחצבות לא חוקיות בשטחי יהודה ושומרון. נתאר להלן מספר מקרים המהווים קצה קרחון של הפגיעה הכללית של המחצבות באיכות הסביבה.
הנושא השני הוא קיומן של מחצבות רבות שאינן מפוקחות על ידי גורמים רגולטורים, הצטרפות למחצבות שעומדות בדרישת התקינה הפלסטינית, אולם עדיין אינן מפוקחות ברמה המקבילה לזו שבמחצבות ישראליות.
הנושא השלישי שבו יעסוק הפרק הוא הפערים שבין הנחיות הפיקוח על מחצבות ביהודה ושומרון לבין המתרחש בשטח. בעניין זה נציג תיעוד שערך הפורום לישראל ירוקה, המגלים כי הנחיות הפיקוח אינן מיושמות בשטח באופן מספק, ולעיתים אינן מיושמות כלל.

תיעוד מהשטח של מחצבות פיראטיות

לפי הסקר שערכנו, כמות המחצבות שאין להם אישור חציבה מהרשויות הישראליות עומדת על 45 מחצבות פעילות בכל יהודה ושומרון (כולל שטחי A ו-B).
להלן נביא 2 דוגמאות של מחצבות פיראטיות. כפי שניתן לראות בבירור החציבה הפיראטית והלא מפוקחת יוצרת בשטח חורים ומצוקים ענקיים ; חוסר במדרגות חציבה ; קירבה גדולה לבתים פרטיים ומטעי פרי ובכך נגרמים מפגעי נוף וסכנה ממשית לתושבים המתגוררים בקרבת מקום.

מחצבות מארח ראבח שבגוש עציון:

מחצבת ג'מעין הסמוכה לאריאל

עבריינות וליקויים בחוק

המנהל האזרחי מפקח על פעילות מחצבות בשטחי C בלבד. כדי להקים מחצבה יש לקבל אישור תב״ע מוועדת התכנון העליונה ואישורי חציבה מוועדת המשנה לכרייה וחציבה במנהל האזרחי. האישורים כוללים תסקירי השפעה על הסביבה ותוכנית שיקום (כפי שצוין בפירוט לעיל).

בפועל, כל המחצבות ביהודה ושומרון שבבעלות יהודית-ישראלית נמצאות תחת פיקוח קפדני ומחזיקות באישורים הנדרשים. לעומת זאת, מחצבות בבעלות פלסטינית פועלות בחלק מהמקרים ללא תב״ע מאושרת וללא פיקוח נאות.

היעדר פיקוח של המינהל האזרחי מאפשר חציבה לא חוקית בהיקפים עצומים באדמות מדינה ובאדמות פרטיות, שגורמת נזק בלתי-הפיך לתוואי הנוף, לאדם, לחי, לצומח ולארכיאולוגיה בסביבה.

שטחי A ו-B הינם באחריות אזרחית פלסטינית, והרשות הפלסטינית היא זו שאמורה להעניק אישורי כרייה וחציבה למחצבות באזורים אלו. בפועל, לחלק גדול מהמחצבות אין אישורים. בנוסף, דרישות התקינה הפלסטינית נמוכות מאלה של התקינה הישראלית, ועל כן גם עמידה בדרישות התקינה הפלסטינית אינה מעידה על פיקוח מיטבי כפי שקיים במחצבות הישראליות.

האגרגטים המופקים במחצבות ביו"ש נמכרים לשוק הפלסטיני ולשוק הישראלי, וחלקם אף מועברים דרך ירדן מזרחה. מסיבות ביטחוניות, כדי להכניס חומרי חציבה מהמחצבות בשטחי C לתוך ישראל יש לפעול באחת משתי דרכים:

1. <u>העברת החומר בשיטת גב-אל-גב באחד ממעברי הסחורות של המינהל האזרחי</u>:

בשיטה זו החומר נפרק מהמשאית שמוציאה אותו מהמחצבה, והוא מועמס ע"י מחפרון (שופל) של המינהל האזרחי למשאית ישראלית תוך כדי בקרה ביטחונית שהוא אינו מכיל אמצעי לחימה.

עמותת הפורום לישראל ירוקה תיעדה בעבר מעבר משאיות שהוכנסו לישראל דרך מחסום ביתוניא מבלי לבצע העברת סחורה בגב-אל-גב וללא בידוק בטחוני.

2. <u>נאמן ביטחון במחצבה</u>:

בשיטה זו ישנו נאמן ביטחון המאושר על ידי המינהל האזרחי, הנמצא במחצבה עצמה בכל שעות פעילותה, ותפקידו לפקח על העמסת המשאיות במחצבה באמצעות מערכת מצלמות במעגל סגור, כך שלא יוכלו להעמיס עליהן אמצעי לחימה. נאמן הביטחון חותם על תעודת משלוח לכל משאית היוצאת מן המתחם. לאחר מכן, לכל משאית מוגדר זמן שבו היא נדרשת להגיע למחסום הקרוב על הקו הירוק, שם תעודת המשלוח אמורה להיבדק כדי לקבל אישור להיכנס לשטח ישראל.

עמותת הפורום לישראל ירוקה תיעדה בעבר תעודות נאמן ביטחון מזויפות, בהן עשו שימוש מחצבות ללא נאמן ביטחון, וזאת על מנת שיצליחו להכניס את חומרי החציבה שלהן לישראל.

הבידוק במחסומים נועד לתת מענה רק לבעיה הביטחונית הכרוכה בהכנסת משאית עמוסה לישראל. הבידוק אינו מתייחס למקור החומר ולחוקיות החציבה. כך, המעבר לישראל של החומר החצוב מאפשר מבחינה כלכלית את המשך פעילות המחצבות הלא-חוקיות והופך אותה לכדאית.

ראוי לציין גם כי חציבה במחצבות באמצעות חומרי נפץ היא שיטה מהירה וזולה משמעותית מאשר חציבה בכלים הנדסיים (באגרים וכדו'). כיום, ניתנים אישורים ישראליים לביצוע פיצוצים במחצבות פלסטיניות שבשטחי A ו-B, למרות ששטחי A הינם באחריות ביטחונית פלסטינית. חומרי הנפץ מסופקים למחצבות ממפעל אזרחי בישראל, והפיצוצים נערכים על ידי חברות ישראליות.

למרות זאת, נהלי האבטחה להובלת ואבטחת חומרי הנפץ אינם מיושמים במלואם, וקיים חשש לזליגה של חומרי נפץ לידיים עויינות. בתיעוד שיטתי שערכה עמותת הפורום לישראל ירוקה תועדו הפרות שונות של נהלי האבטחה בעת הובלת חומרי הנפץ לשטחי A ו-B ובעת ביצוע הפיצוצים. ייתכן כי אישורי שימוש בחומרי נפץ ניתנים גם למחצבות שאינן חוקיות או שאינן עומדות בתקנים הישראלים.

שימוש בתעודות נאמן בטחון מזוייפות

מחקר שטח שנערך בשנים 2014 ו-2015 על ידי הפורום מציג עבודת מחקר מקיפה על המתרחש במחצבת כפר שיבתין. כאן נביא את עיקרי המחקר מאותה תקופה.

מחצבת כפר שיבתין הינה מחצבה פיראטית הממוקמת בין שטח C שטח ל-B (החציבה מתבצעת גם שטח C), הפועלת בתוך נחל נטוף, בין הכפרים שיבתין לדיר אבו משעל ובסמוך ליישובים נילי״י ונעלה (נ״צ: 31.982459, 35.060745).

על פי המחקר המחצבה הוציאה כ-10 משאיות פול טריילר וכ-20 משאיות סמי טריילר של חומרי חציבה מידי יום, והן עברו לתוך שטחי הקו הירוק דרך מחסום רנתיס. כמו כן, כ-10 משאיות סמי טריילר נוספות הגיעו מידי יום לשטחי הרשות הפלסטינית.

מתיעוד של הפורום לישראל ירוקה עולה כי משאיות שהועמסו בחומרי החציבה ונשקלו במקום קיבלו תעודות משלוח שבראשן שמה של חברה שלא קשורה למחצבה בשיבתין. מקורן של תעודות מזויפות אלו הוא במחצבת ג׳מעין, הסמוכה לצומת תפוח ושבבעלות חברת ״ב.א.י.ו למסחר שיווק חומרי חציבה ותשתיות בע״מ״ (השם המופיע בראש התעודות). בנוסף, כללו התעודות חתימה ללא שם של נאמן ביטחון - גורם ישראלי שכביכול עקב אחר העמסת המשאית ואישר שאין בה חומרים חבלניים או אמצעי לחימה. עם זאת, מכיוון שהמחצבה ממוקמת ברובה בשטח B, לא ברור אם התקיימה בה פעילות של נאמן ביטחון או כל פעולת אבטחה אחרת. כשמוסיפים לכך היעדר שמו של נאמן הביטחון על תעודות, ניתן להניח שהחתימות מזויפות.

תעודות המשלוח שהוצגו במחסום רנתיס על ידי נהגי המשאיות היוצאות ממחצבת שיבתין:

מהמחצבה נסעו המשאיות אל מעבר רנתיס, שם הציגו הנהגים את תעודת המשלוח המזויפת כך עברו המשאיות את המחסום ללא בידוק התכולה שלהן. כך נכנסו מידי יום עשרות משאיות לתוך ישראל באמצעות תיעוד מזוייף וללא בידוק בטחוני של טיב הסחורה שהובילו.

המשאיות המלאות בחומרי חציבה שעברו במחסום רנתיס נסעו למפעלי בטון או חנויות חומרי בניין בתחומי הקו הירוק. המשאיות הגיעו בדרך כלל לכפרי המשולש או לכפר קאסם, פרקו את חומרי החציבה וחזרו למחצבה.

במקורות המידע הרשמיים של מדינת ישראל ושל המינהל האזרחי לא נמצא שום איזכור לפעילותה של מחצבת שיבתין, והיא פועלת ככל הנראה ללא אישור חוקי, ללא פיקוח, ללא כפיפות לחוקי התכנון והבנייה ונגד תקנות המשרד להגנת הסביבה.

כך, בנוסף לפגיעה הביטחונית, גורמת מחצבת שיבתין גם להיעלמות שלוחות שלמות מהרי השומרון המערביים, ופוגעת אנושות בשמורת "ואדי זרקא" (שמורת טבע מוכרזת שבתחומה המחצבה פועלת) ובתוואי השטח של נחל נטוף. כל זאת ללא מחויבות לשיקום עתידי של השטח. כתוצאה ישירה מהחציבה במקום נגרם נזק משמעותי למערכות האקולוגיות באזור. בנוסף, החציבה הבלתי חוקית גורמת לזיהום מוגבר של הקרקע ומי התהום, מקטינה את שטחי המחייה ואת בתי הגידול של חיות הבר, פוגעות בצמחייה ומביאה לעלייה משמעותית בריכוז החלקיקים הנשימים באוויר.

ניגוד עניינים במעבר ביתוניא

בכתבה[67] ששודרה בערוץ 10 בשנת 2017 על בסיס מחקר שביצע הפורום לישראל ירוקה, תיאר הכתב מתן חודורוב את העבריינות הקיימת בבידוק במעברים מיהודה ושומרון.

המקרה שהובא בכתבה עסק במקרה של ניגוד עניינים במעבר ביתוניא. מפקד המעבר, נכון לשנת 2017, היה השוטר אלי דהן, הנשוי לענת, שעל שמה קיים עוסק מורשה למשאיות תובלה המכונה "ד.ד. הובלות ענת דהן". מידי יום עוברות במעבר ביתוניא כ-90 משאיות שאמורות להעביר את הסחורות בשיטת "גב אל גב", ומעקב של הפורום לישראל ירוקה גילה כי משאיות שבבעלותה של ענת דהן לא נבדקו כלל. יתרה מזאת, בשיחה עם עובד הכפוף לאלי דהן נחשף כי בעבר נערכו בדיקות מדגמיות גם למשאיות של החברה הנ"ל, אולם בשלב מסוים הנחה דהן להפסיק לבדוק אותן. אותו עובד תיאר מקרה שבו נהג משאית סירב להישמע להוראה לפנות לבידוק, ואף התקשר לדהן כדי שיורה לעובד להעביר את המשאית ללא בידוק.

בתמונה: המפקד במעבר ביתוניא - אלי דהן, ואישתו עם עוסק מורשה למשאיות תובלה – ענת דהן.

[67] https://youtu.be/uFIwGCDRW3Y

כפי שהוסבר בכתבה, היעדר הפיקוח במחצבות והיעדר הבידוק במחסומים עלולים לגרום לנזקים בתחומים שונים. מבחינה כלכלית נגרם נזק למדינה, שכן עסקאות רבות נעשות במזומן תוך העלמת מס. כמו כן, ישנה פגיעה באיכות הסביבה בשל היעדר גורמי פיקוח שימנעו פליטת חלקיקים או זיהום. בנוסף, ישנה סכנה ביטחונית בכך שישנן משאיות רבות שנכנסות משטחי הרשות הפלסטינית לישראל ללא בידוק. משאיות אלה עלולות לשמש להעברת אמצעי לחימה ואף להעברה של גורמים מפגעים.

החדרת מטעני דמה לתוך ישראל

בינואר 2019 ביצע הפורום לישראל ירוקה בחינה של יעילות נוהל 'נאמן בטחון'. במסגרת זו בוצעו ניסיונות להעברת מטעני דמה על משאיות שהובילו אגרגטים עם תעודת נאמן בטחון דרך המחסומים ביציאה מיהודה ושומרון. תוצאות הבחינה פורסמו באתרי החדשות.[68]

בניסיון הראשון הושלך תיק שהכיל מטען דמה אל משאית שנכנסה למחצבה פלסטינית מחוץ לשטחי הקו הירוק. התיק הכהה נותר בתחתית מכולת המשאית בעת העמסת חומרי חציבה, כאשר המילוי נעשה ללא פיקוח של "נאמן ביטחון" ישראלי, שאמור לאשר כי אין חשש שהמשאית משמשת להעברת אמצעי לחימה. לאחר מכן, תועדה המשאית בעת שהיא חולפת במחסום שער שומרון ללא בידוק. המעבר החלק התאפשר הודות ל"אישור נאמן ביטחון" שהיה בידי הנהג והוצג לשומר שבמחסום. עם זאת, תיעוד הפורום לישראל ירוקה לא מותיר מקום לספק כי האישור הינו מזויף, שכן לא נצפה נאמן ביטחון בעת הטענת המשאית. לאחר המעבר במחסום הגיעה המשאית לאיזור תעשייה בטירה, ושם פרקה המשאית את תכולתה. צילומי הפורום לישראל ירוקה תיעדו את התיק הכהה מבצבץ מתוך ערימת החצץ.

בתמונה: השלכת מטען דמה לתוך המשאית

[68] https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5512611,00.html,
https://www.hakolhayehudi.co.il/item/security/%D7%9E%D7%

בתמונה: המשאית עם מטען הדמה עוברת במחסום שער שומרון ללא בידוק

בתמונה: מטען הדמה בעת שפיכת חומרי החציבה באזור תעשיה בטירה

בניסיון השני הוכנס ארגז עטוף בניילון לבן שהכיל מטעני דמה אל מכולה של משאית בעלת מטען כפול. גם בפעם הזאת הטענת המשאית בשטח מחצבה פלסטינית נעשתה ללא ליווי של נאמן ביטחון, והמשאית עברה במחסום ללא בידוק באמצעות הצגת אישור נאמן ביטחון, שכמובן שלא העיד על שהתרחש בפועל. צילום האתר ברמלה שבו פרקה המשאית את מטענה, מתעד את הארגז העטוף בתוך ערימת חומרי החציבה.

בתמונה: פעם נוספת - השלכת מטען דמה לתוך המשאית.

תוצאות הניסיונות שערך הפורום לישראל ירוקה מעידות על ליקויים חמורים ביישום נהלי הפיקוח על משאיות המובילות חומרי חציבה ממחצבות פלסטינית לשטחי מדינת ישראל. **לליקויים אלו עלולות להיות השלכות חמורות בתחום הביטחוני**, וכמובן שהם עשויים להשפיע גם על איכות הסביבה, שכן, כפי שצוין לעיל, היעדר הפיקוח מעודד את התפתחותה של תעשייה הגורמת נזקים סביבתיים.

המחשה לסיכון הנשקף מחוסר פיקוח בטחוני על העברת הסחורות ניתן למצוא באמל"ח רב שנתפס על ידי צה"ל במחצבת עוריף שבשומרון ביום 16.2.2021.

בתמונות: אמל"ח שנתפס במחצבת עוריף. צילום: דובר צה"ל

לסיכום, התיעוד מהשטח מעידים על ליקויים חמורים בפיקוח על מחצבות הפיראטיות בשטחי יהודה ושומרון ועל המשאיות המעבירות חומרי חציבה אל שטחי מדינת ישראל. המצב הנוכחי פותח אפשרות להברחות של אמצעי לחימה ומטענים נוספים תוך התחמקות מבידוק במחסומים באמצעות זיוף תעודות, קשרים של ניגוד עניינים ועוד. כמו כן, היעדרו של פיקוח מספק גורם לריבוי מחצבות הפוגעות בסביבה ומהוות סכנה לתוואי הנוף, לאדם, לחי, לצומח ולאתרי ארכיאולוגיה.

חלק ו' - מסקנות והצעות לתיקוני חקיקה

ענף החציבה ביהודה ושומרון פועל תחת רגולציה ואכיפה דלה ביחס לנעשה בשטח שאר מדינת ישראל. כמות המחצבות הפעילות ביהודה ושומרון גבוהה בהרבה מהכמות בישראל, והצריכה של חומרי הגלם מיהודה ושומרון עולה בצורה ניכרת והיא עומדת כיום על כ-30% מכלל הצריכה בישראל, ועתידה להגיע לכ-70% לפי הערכות שונות. סגירת מחצבות רבות לאורך השנים בישראל ופתיחתן של מחצבות רבות ביהודה ושומרון מביאות את מדינת ישראל למצב בו ענף הבניה והתשתיות נשען בצורה משמעותית על אספקת חומרי גלם מאיו"ש.

עם זאת, מדינת ישראל עוצמת עיניה לגבי הפגיעה בסביבה שיוצרות המחצבות הלא חוקיות ביהודה ושומרון וביתר שאת באלו הפועלות בשטחי A ו-B. נראה כי השיקול הכלכלי גובר על הגת הסביבה ובריאות הציבור הישראלי והפלסטיני, וגורמי הפיקוח והאכיפה מאפשרים למחצבות רבות לפעול ללא עמידה בתנאים בסיסיים, ואף מתירים שימוש בחומרי נפץ להגברת קצב החציבה.

<u>פערי הרגולציה וניצול צווארי הבקבוק להכנסת חומרי הגלם מיהודה ושומרון</u>

בשונה מבישראל, בה שימוש בחומרי גלם ממחצבה לא חוקית מהווה עבירה פלילית, סוחרים המכניסים חומרי גלם מיהודה ושומרון אינם נדרשים להציג אישורים על חוקיות החציבה של האגרגטים.

פערי הרגולציה הללו ואחרים נוספים, גורמים ליהודה ושומרון להפוך למקור זמין וזול של חומרי חציבה לא מפוקחת, במחצבות שמשנות את הנוף ללא היכר בקצב הולך וגדל, תוך פגיעה אנושה בסביבה ובבריאות הציבור.

כידוע, אקוויפר ההר הנמצא תחת יהודה ושומרון מספק משאבי מים בנתח משמעותי ממשק המים בישראל, וזיהום מי התהום בשטחי הרש"פ משפיע על איכות המים בישראל. בשל הערבוב בין האוכלוסייה הישראלית והפלסטינית והקרבה הפיזית ביניהם, לא ניתן להתייחס לשטחי שטח A ו-B כמי שנמצאים "מעבר להרי החושך" ולהתעלם מהנעשה בהם.

מחצבה הפועלת על הגבול שבין שני אזורים, תוך ניצול ציני של פערי רגולציה, צריכה לקבל מעמד כשל אורגן אחד שהרגולציה שאליה הוא כפוף והאכיפה המבוצעת כלפיו הן אחידות. **למדינת ישראל קיימת חובה סביבתית ומוסרית לבדוק מהיכן מגיעים לשעריה חומרי החציבה ובאיזה תנאים הם נכרים**, כמו שהיא מחויבת לבדוק שטובין המיובאים אליה אינם מיוצרים בתנאי עבדות או ניצול ילדים אסור.

באיסוף המידע בשטח נחשפה לעינינו תמונה של בעלי הון פלסטינים השולטים בשטח בכח הזרוע, באמצעות כוחם הרב משתלטים על אדמות פרטיות ועושים בהם כבתוך שלהם. המחצבות הפלסטיניות פועלות במקרים רבים בצמוד לבתי מגורים, תוך התעלמות מוחלטת מהנזקים לבריאות המתגוררים בהם ולסבל היומיומי שיוצרות המחצבות.

יש למנוע הכנסת חומרים לישראל ממחצבות שאינן מוכיחות כי חומרי החציבה נחצבו כדין, עם הוכחת בעלות על הקרקע, תכנית חציבה מאושרת, ועמידה בדרישות סביבתיות בהתאם לתסקיר השפעה על הסביבה שנערך למקום החציבה.

הימנעות מרכישת חומרי החציבה ממחצבות הפועלות ללא תנאים אלו, ואיסור הכנסת חומרי החציבה שלהן לישראל יפגעו קשות בכדאיות הכלכלית של פעילות המחצבות הפלסטיניות ויאלצו אותן להתאים עצמן לדרישות הישראליות, מבלי שישראל תידרש לשינוי הסכמים מדיניים.

כיום, המחצבות הפלסטיניות אינן משלמות תמלוגים ואינן משקיעות באמצעי הגנה על הסביבה, דבר המאפשר להם להציע מחירים נמוכים משמעותית מהמחירים שמסוגלות להציע מחצבות הפועלות כחוק בישראל. נדרש איזון בין הצורך להוזיל את עלויות הבניה בישראל לבין הצורך בהגנה על הסביבה. התפיסה המעדיפה את הכדאיות הכלכלית על פני ההתחשבות והשמירה על הסביבה הינה תפיסה לא לגיטימית כיום. חובה עלינו כאנושות, כמדינה, כחברה חפצת חיים לדאוג לשמירה על משאבי הטבע עבורנו ועבור הדורות הבאים, גם במחיר כלכלי.

המחצבות הפלסטיניות צריכות לפעול תוך שמירה על הסביבה ובריאות הציבור הפלסטיני והישראלי, מתוך כדאיות כלכלית, בהינתן שלא ניתן לאכוף על הפלסטינים לבצע הליכי חקיקה או צעדי אכיפה בשטחים שבאחריותם.

ניצול של "צוואר הבקבוק" של מעברים יבשתיים ספורים דרכם מוכנסים חומרי החציבה לישראל לבקרה על מקור החומרים ותנאי החציבה הוא פשוט יחסית, וניתן במספר תיקוני רגולציה פשוטים לבצע אותו.

הפורום לישראל ירוקה גיבש מספר פתרונות חקיקה שיתנו מענה מקיף לפערי הרגולציה.

בראייתנו, צוואר הבקבוק של המעברים הבטחוניים מאיו"ש לשאר ישראל, צריכים לשמש כמנוף לבקרה ואכיפה של חוקיות החציבה ושל עמידה בסטנדרטים סביבתיים של המחצבות, גם אלו שבשטחים שבאחריות הרשות הפלסטינית.

הפתרון המוצע מבקש לספק מענה לתופעת החציבה הבלתי חוקית באזור יהודה והשומרון בשלושה אופנים:

1. **התקנת תקנות המחצבות (מניעת זיהום אוויר ורעש ממחצבה)**: פתרון להיבט איכות הסביבה.
   - קביעת נורמות לאכיפה ופיקוח להיבט איכות הסביבה במחצבות.
   - בהפרת תקנות אלו: קביעת קנסות שיועברו לקרן לטובת אכיפת התקנות.
   - סגירת מחצבות הממשיכות להפר את הוראות התקנות.

   הצעה לנוסח התקנות מצורפת כנספח א'

   (הפיכת החוק הישראלי הקיים לצו אלוף בשטחי יו"ש)

2. **תיקון תקנות וסמכויות בתחום המעברים**: פתרון למעבר החומרים הלא-חוקיים לתוך ישראל.
   - התניית מעבר חומרי-חציבה לישראל בהצגת רישיון מחצבה מקורי ובר תוקף.
   - הסמכת הגורמים הרלוונטיים במעברים לעצור מעבר חומרי חציבה בלתי-חוקיים באזור.
3. **תיקון החוק הישראלי והרחבת האיסור על שימוש בחומרי חציבה לא חוקיים לאיו"ש**
   - תיקון פקודת המכרות כך שתרחיב את האיסור הקיים להשתמש בשטח מדינת ישראל בחומרי חציבה לא חוקיים, גם על חציבה לא חוקית באזור יהודה ושומרון שאינו נכלל כיום בחוק.

   הצעה לתיקון פקודת המכרות מצורפת כנספח ב'

יובהר כי היתרון בדרך הפתרון המוצעת הוא התמקדות במענה **להיבט איכות הסביבה בלבד**, ולא פגיעה הכרחית בתעשיית המחצבות החשובה לכלכלה אזור יהודה ושומרון.

צעדים אלו יחד (בהנחה ואכן יאכפו) ינתקו בין תופעת החציבה הפיראטית לבין המוטיבציה היחידה שלה – רווחיות, יביאו הסדרה לכלל האתרים הפזורים ברחבי האזור ובתקווה יעצרו את המשבר האקולוגי הנגרם בשדרת ההר המרכזית של ארץ ישראל בעקבות השתוללת תופעה זו ללא פיקוח.

העדפת מחצבות ישראליות מאושרות ביהודה ושומרון

מכיוון שנכון להיום חוקי התכנון והסביבה מוחלים על מחצבות הפועלות בשטחי C, יש להעדיף אספקת חומרי חציבה ממחצבות הפועלות תחת החוק הישראלי, כדי למזער את הפגיעה בסביבה ובבריאות הציבור. המחצבות הפועלות באישורים כיום צריכות להיות מתועדפות באישורי הרחבות תכנוניות ורישיונות חציבה כדי להגדיל את התפוקה מהמחצבות החוקיות שתבוא על חשבון החציבה הלא חוקית כחלק מאיזוני השוק החופשי.

הטלת מגבלות נוספות, מיכרוז הקרקעות ואי הארכת אישורי כריה וחציבה למחצבות החוקיות, יעודדו את החציבה הלא חוקית הן בשטחי C והן בשטחי A ו-B, ותביא להגדלת הפגיעה בסביבה באופן מיידי.

לא ניתן להתעלם מהמציאות בשטח ומההשלכות של צמצום הפעילות של המחצבות החוקיות על הגדלת החציבה הלא-חוקית.

בבחינת שוק החציבה באיו"ש יש לקחת בחשבון את המאזן המצטבר של הפגיעה בסביבה ובבריאות הציבור. עידוד פעילות של מחצבות חוקיות הפועלות בהתאם לדין הישראלי ולסטנדרטים הישראלים, עדיפה על פני הסתמכות על אספקת חומרי חציבה ממחצבות פלסטיניות הפועלות ללא שום פיקוח סביבתי.

עמדת שר האנרגיה שנמסרה לנו לאחרונה באופן לא רשמי, שקיבלה ביטוי ראשוני פומבי בקול הקורא בנושא ייבוא חומרי חציבה שפרסם משרד האנרגיה ביום 4.2.2021,[69] לפיה יש להעדיף כריה וחציבה וייבוא אגרגטים ממדינות שכנות, כדי למזער את הנזק לסביבה בתוך תחומי מדינת ישראל, אינה סבירה לגבי יהודה ושומרון. יהודה ושומרון אינם טריטוריה זרה ומנותקת שניתן ליצור מסך ולכנות את רכש חומרי החציבה מהם כ"ייבוא". הערבוב בין השטחים שבאחריות ישראל לאלו שבאחריות הרש"פ, הקרבה והערבוב בין האוכלוסיות וההשפעה המרחבית של מפגעי הסביבה על שתי האוכלוסיות, לא מאפשרות להתעלם מהנזק שיוצרות המחצבות הפעולות בשטחים שבאחריות הרשות הפלסטינית.

מדינת ישראל אינה יכולה לאפשר חציבה ללא סטנדרטים בכדי להוזיל את עלות חומרי הגלם או להימנע מפתיחת מחצבות חדשות ומפוקחות בתחומה. יהודה ושומרון אינם החצר של גורם זר שאין לנו עניין בנעשה בתחומו, אלא אזור המיושב על ידי אוכלוסייה ישראלית ופלסטינית המושפעת ישירות מנזקים שיוצרות מחצבות פיראטיות ולא מפוקחות.

הסדרת המחצבות הלא חוקיות

באזור יהודה ושומרון פועלות מחצבות לא מאושרות רבות, גם בשטחי C. יש לפעול להסדרת פעילות המחצבות הלא-חוקיות הפעילות, לפני הענקת אישורים לפתיחת מחצבות חדשות. זאת, בכדי לא לפעור בורות ענק נוספים בהר, ללא צורך.

אולם, את האישורים למחצבות הללו אין להעניק ללא תמורה לעבריינים המפעילים אותן כיום, מבלי שיעבירו תשלום רטרואקטיבי לקרן שיקום המחצבות על פעילות החציבה שביצעו עד כה. גביית מחיר כזו תיצור מקור תקציבי לשיקום המחצבה בסיום שטח הכריה שלה בעתיד, וגם תיצור הרתעה כלכלית כלפי גורמים המתכננים חציבה לא חוקית.

[69] https://www.gov.il/BlobFolder/publicsharing/import_quarrying_materials/he/import_quarrying_materials.pdf

מחצבה הפועלת ללא אישורים צריכה להיות במוקד האכיפה של הגורמים המוסמכים, ויש לנקוט כלפיה בכלל כלי הענישה המחמירים ביותר כדי להביא להפסקת פעילות החציבה הלא-חוקית. לצערנו, כיום גורמי האכיפה נוטים לפעול ב"אזור הנוחות" שלהם ולבצע אכיפה על המחצבות החוקיות, בעוד שכלפי המחצבות הלא-חוקיות הפלסטיניות שבשטחי C האכיפה מזערית, אם בכלל.

התניות במכרזים למחצבות חדשות באיו"ש

במידה וחובת המכרזים תוחל על מקרקעין ביהודה ושומרון, ופתיחת מחצבה חדשה תותנה במכרז, יש להטמיע בדרישות המכרז תנאי סף לשמירה על **הסטנדרטים הגבוהים ביותר של איכות סביבה** על פי החוק למניעת מפגעים, למרות שהוא טרם הוחל ביהודה ושומרון. אי החלת החוק אינה גורעת מהחובה להגן על הסביבה, באמצעים אחרים. תנאי סף נוסף להשתתפות במכרז היא **אי הרשעה קודמת בדיני איכות הסביבה בעבירות חמורות**, והוכחת יכולת מקצועית קודמת ומוכחת לניהול מחצבה תוך עמידה בכללי הגנת הסביבה, כנהוג במכרזים בתחומי שאר מדינת ישראל.

יש להביא לסיום העבודה ואישור של גורמי התכנון המוסמכים של תכנית המתאר האזורית ביהודה ושומרון לכריה וחציבה, ולעצור אישור הקמת מחצבות חדשות או הכנסת חומרים ממחצבות לא מאושרות עד לאישור התמ"א תוך נקיטת צעדים כמפורט בסעיף הקודם.

שיקום המחצבות הנטושות באיו"ש

מחצבות רבות ביהודה ושומרון חדלו מפעילות לאורך השנים, והותירו צלקות ובורות ענק בהרים. קרן שיקום המחצבות שעושה כעת את צעדיה הראשונים ביהודה ושומרון, צריכה להיות מופעלת במלוא היכולת כדי לשקם את המחצבות הנטושות הרבות, גדולות כקטנות.

בינתיים בשטח הופכות המחצבות הנטושות למוקדים שפיכת פסולת על ידי גורמים עסקיים ועל ידי הרשות הפלסטינית, כולל בשטחי C, מבלי תכנית הטמנה מסודרת, ותוך פגיעה אנושה בזיהום נחלים, מי תהום ובעיות נלוות נוספות.

ביצוע פיצוצים במחצבות פלסטיניות

ההפרות בנהלי הבטיחות בפיצוצים במחצבות בשטחי ש ו-B, מהוות סיכון בטחוני משמעותי, שעלול להתפוצץ לנו בפנים, תרתי משמע. המציאות כפי שתועדה ותוארה במחקר הינה דבר מטריד ביותר.

יש לפעול לביטול השימוש בחומרי נפץ במחצבות בשטחי A ו-B, כאמצעי לחץ כלכלי על המחצבות הפלסטיניות להחיל על עצמן את דרישות הסף הסביבתיות של הרגולציה הישראלית, כתנאי לאישור שימוש בחומרי נפץ.

נספח א' – הצעה לנוסח תיקון חקיקה תקנות המחצבות (מניעת זיהום אוויר ורעש ממחצבה ביהודה והשומרון)

צבא הגנה לישראל

תקנות המחצבות (מניעת זיהום אוויר ורעש ממחצבה ביהודה והשומרון), התשע"ט-2018

בתוקף סמכותי כמפקד האזור, בהתאם לסעיף 68 לחוק זמני להסדרת ענייני המקורות הטבעיים, מס' 37 לשנת 1966, ובהמלצת הרשות המוסמכת לעניין הצו בדבר ניצול אוצרות טבע (יהודה והשומרון) (מס' 389), התש"ל-1970 (להלן – הרשות המוסמכת), הנני מתקין תקנות אלה:

הגדרות **1.** בצו זה -

"**אבק**" - חומר חלקיקי מוצק המורכב מחלקיקים זעירים, הנישא או העשוי להינשא באוויר או בגז, בצורת אבק, עשן, פיח או תרסיס;

" **אבק מרחף**" - אבק שקוטר חלקיקיו קטן מ -30 מיקרומטר;

" **אבק מרחף עדין** " - אבק שקוטר חלקיקיו קטן מ -10 מיקרומטר;

"**אבק שוקע**" - אבק שקוטר חלקיקיו גדול מ- 30 מיקרומטר ושאינו מרחף;

"**אוויר יבש**" - אוויר נטול אדי מים;

"**אזורי מגורים**" - אזור שנקבע בתכנית, לפי חוק תכנון ערים, כפרים ובנינים, מס' 79 לשנת 1966 כאזור מגורים או כאזור המיועד למגורים וכן אזור מגורים למעשה;

"**אזור רגיש**" - תחום של 500 מ' מגבולות אזור רגיש במיוחד;

"**אזור רגיש במיוחד**" - אזור המשמש או המיועד לשמש לדרך (למעט דרך גישה למחצבה), לאזור למגורים, למבנה ציבורי, לתיירות או לנופש, לרבות 1000 מטר מגבולות קו בניין בקצה אזור כאמור;

"**קמ"ט איכות הסביבה**" - קצין מטה לאיכות הסביבה במינהל האזרחי, ממלא מקומו שמונו על ידי ראש המינהל האזרחי או נציגו שמונה על ידי קמ"ט איכות הסביבה או ראש המינהל האזרחי לצורך ביצוע אחד או כלל התפקידים האמורים בתקנות אלו;

"**בדיקת רקע**" - ניטור באזור המייצג את מצב האוויר ללא השפעת המחצבה שבאזור;

" **גז פליטה**" - גז הנפלט לאטמוספירה בארובה או פתח של מתקן במחצבה;

"**דגימה**" - נטילת דוגמה של גז הנפלט מארובה, בדיקתה ורישום הרכבה באופן מבודד;

"**חומר מינרלי**" - חומר שמקורו בחציבה, לרבות חצץ, אבנים, זיפזיף וחול, לרבות כל חומר המיוצר במחצבה ומשווק ממנה;

"**מדד**" - מדד המחירים לצרכן המפורסם מידי חודש ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בישראל;

"**חומר מינרלי דק**" – חומר מינרלי למעט אבנים וחצץ;

"**מחצבה**" - חפירה לשם כריית אבן, לרבות אבן סיד, אבן חול, אבן חול גירי או בזלת למיניהן, או לשם כריית צפחה, שחם או סלע וולקאני או מיטאמורפי אחר, קווארץ, שיש, צור, גיר, צרורות, חול, חימר או גבס, יחד עם המבנים, המיתקנים, הציוד, המכונות, מסילות הברזל, ההתקנים, המחסנים והמקומות לשפיכת פסולת השייכים לחפירה או המשמשים אותה;

"**רישיון חציבה**" - רישיון חציבה הניתן בכפוף לחוק הזמני להסדרת ענייני המקורות הטבעיים, מס' 37 לשנת 1966, לתקנות המחצבות (יהודה והשומרון), התש"ל-1970 וכל דין אחר החל באזור.

"**מפעיל מחצבה**" – לרבות אחד או יותר מאלה:

1. האדם המנהל את העסק.
2. האדם שבהשגחתו ופיקוחו פועל העסק.
3. המחזיק בעסק.
4. בעל רישיון העסק.

"**מפעיל משאית**" - הבעל, המחזיק או נהגה של המשאית;

"**מפעיל מתקן גריסה**" – לרבות אחד או יותר מאלה:

1. האדם שמנהל את העסק.
2. האדם שבהשגחתו ופיקוחו פועל העסק.
3. בעל רישיון העסק.

"**מפעיל מתקן אספלט**" - מתקן לייצור אספלט, לרבות התנור המסתובב לייבוש החצץ והמערכת לשינוע ושקילה של החצץ החם, מתקן חימום האספלט ומערכת לערבוב האספלט עם החצץ וחומר המילוי;

"**מתקן בטון**" – מתקן לייצור בטון;

"**מתקן במחצבה**" - כל מתקן במחצבה המשמש בתהליך ייצור, ובכלל זה מתקן האספלט, מתקן הגריסה, מתקן העמסה , מתקן ניפוי ומתקן שינוע;

"**מתקן גריסה**" - מתקן לשבירה וריסוק האבן ליצירת חצץ וחומר מינרלי דק בגדלים שונים;

"**מתקן העמסה**" - מתקן ומקום המשמש להעמסת חומר מחצבה על גבי משאיות, כלי רכב, קרונות וכיוצא בזה;

"**מתקן ניפוי**" - מתקנים למיון חומר המחצבה לגדלים שונים;

"**מתקן שינוע**" - מסוע לשינוע ופריקה של חומר מחצבה;

"**ציוד יניקה ואיסוף**" - ציוד ליניקה ולאיסוף של אבק ממקורות פליטת אבק לא מוקדיים ;

"**ציוד סינון**" - מסנן, משקע, סולקן או התקן אחר המשמש או המיועד לשמש לקליטה ולסינון של אבק הנפלט מארובה או מפתח אוורור מאולץ במתקן במחצבה ;

"**ציוד ערפול והתזה**" - ציוד להתזת מים, ויצירת ערפל לשם שיקוע אבק במחצבה, הכולל מערכת לאספקת מים בלחץ גבוה ופיות להתזת המים ;

"**תנאים תקניים**" - טמפרטורה של 20 מעלות צלסיוס ולחץ של 101.3 קילו פסקל ;

"**הממונה**" - מי שמונה על-ידי כממונה לעניין הקרן בצו זה.

"**הקרן**" – קרן שיקים הממונה שתשמש למימון הוצאות הכרוכות ביישום צו זה, ולרבות אכיפה, פיקוח ושיקום מפגעי זיהום אוויר ורעש לפי צו זה.

תחולת החוק **2.** על אף האמור בכל תכנית תכנון ורישיון חציבה, שאושרו טרם היום הקובע, על מפעיל מחצבה ורישיון חציבה, יחולו כל התנאים וההוראות המפורטים בתקנות אלה, ובלבד שאין בתכנית התכנון האמורה הוראה האוסרת על הקמת בינוי כאמור.

הוראות למניעת מפגעי זיהום אוויר **3.** (1) מפעיל מחצבה יתחזק אותה ויפעילה באופן שימנע זיהום אוויר בלתי סביר, וינקוט אמצעים הדרושים לפי הוראות תקנות אלו למניעת זיהום אוויר בלתי סביר ;

(2) מפעיל מחצבה יפסיק פעולת מתקן הגורם לזיהום אוויר בלתי סביר, ויפעילו מחדש רק לאחר שהבטיח נקיטת האמצעים למניעת זיהום אוויר בלתי סביר ;

(3) כל אחד מאלה הוא זיהום בלתי סביר של האוויר –

(א) פליטת אבק מארובות ופתחים של מתקן במחצבה בכמות העולה על 50 מיליגרם למטר מעוקב אויר יבש בתנאים תקניים ;

(ב) אבק שוקע, בגבול המחצבה בכמות העולה על 20טון אבק שוקע לקילומטר מרובע לחודש ;

(ג) אבק מרחף במדידה הנעשית בגבול המחצבה, בכמות העולה על 0.3 מיליגרם למטר מעוקב במדידה הנמשכת שלוש שעות רצופות, או 0.2 מיליגרם למטר מעוקב במדידה הנמשכת 24 שעות רצופות;

(ד) אבק מרחף עדין, במדידה הנעשית באזור רגיש ובאזור רגיש במיוחד העולה על 0.15 מיליגרם למטר מעוקב במדידה הנמשכת 24 שעות רצופות;

(ה) פליטת גז פליטה מארובות ופתחים ממתקן במחצבה, שריכוזו עולה על התקן שנקבע בתקנות למניעת מפגעים (פליטת מזהמים לאוויר) כתוקפו בישראל מעת לעת, ולפי הוראות כל דין;

דרכים פנימיות **4.** מפעיל המחצבה ינקוט אמצעים שיבטיחו מניעה וצמצום של זיהום אוויר בלתי סביר הנגרם על ידי תנועת כלי רכב בדרכים פנימיות במחצבה, לרבות האמצעים המפורטים להלן:

(1) קטעי הדרך שניתן לסללם - יסללו;

(2) יופעל ציוד מתאים לניקוי הדרכים הסלולות במחצבה לשם מניעת הצטברות אבק ופיזורו;

(3) הדרכים הפנימיות, שאינן סלולות במחצבה תורטבנה באופן ובתכיפות המונעים פיזור אבק;

(4) הדרכים שאינן סלולות בין מתקני המחצבה לבין שטחי החציבה יורטבו בנוזל גורם לייצוב הקרקע לפחות אחת לשנה. סוג הנוזל לייצוב הקרקע יאושר ע"י קמ"ט איכות הסביבה. לא יותר שימוש בתמלחות לייצוב קרקע באזורים רגישים לזיהום מי תהום;

(5) קביעת איסור בתחום המחצבה על נסיעה במהירות העלולה לגרום לפיזור אבק והצבת שלטים במחצבה בעניין זה;

טיפול מניעה במתקני מחצבה **5.** (1) מפעיל מחצבה ינקוט באמצעים המפורטים להלן:

(א) יותקן ויופעל ציוד ערפול והתזה המחובר למערכת בקרה ממוחשבת ליד או על כל מתקן במחצבה וכן לכל ערימה של חומר מינרלי המהווה קור פליטה לא מוקדי של אבק במחצבה;

(ב) שפיכת חומר מינרלי לצורכי העמסה, שינוע או אחסון תעשה בצמוד לערמת החומר הנשפך, ובאופן שלא יגרום לפיזור אבק; במסועים שגובהם אינו ניתן לכיוון יותקנו שרוולים;

(2) מפעיל מחצבה באזור רגיש ובאזור רגיש במיוחד ינקוט, בנוסף לאמצעים המפורטים בסעיף קטן (1) גם באמצעים אלה:

(א) מתקני הגריסה של חומר מינרלי דק ימוקמו במבנה סגור מכל צדדיו המצויד בציוד ליניקה ולאיסוף אבק או בציוד ערפול והתזה להרבצת אבק;

(ב) ימקם ערמות של חול מחצבה כשהן מוגנות מרוח - בדרך של שיקוע או על ידי קירוי או באמצעים המונעים פיזור חול ואבק על ידי רוח, שיאושרו על ידי קמ"ט איכות הסביבה;

(ג) מתקני השינוע יהיו מקורים ומוגנים מרוח מכל צדדיהם או באמצעים אחרים המונעים פיזור אבק, שיאושרו על ידי קמ"ט איכות הסביבה;

(ד) במתקני הניפוי של חומר מינרלי דק תותקן ותופעל נפה סגורה ואטומה עם ציוד יניקה ואיסוף, או ציוד ערפול והתזה להרבצת אבק או באמצעים אחרים, המונעים פיזור אבק, שיאושרו על ידי קמ"ט איכות הסביבה;

(ה) מכונות קידוח המופעלות במחצבה יצויידו במתקן יניקה ואיסוף של אבק או ציוד ערפול והתזה להרבצת אבק או באמצעים אחרים המונעים פיזור אבק, שיאושרו על ידי קמ"ט איכות הסביבה;

(ו) העמסה של חול תעשה במקום סגור, באופן המונע פיזור אבק;

(ז) האבק שייאסף במתקני היניקה והאיסוף במתקני הסינון יסולק ויפונה לאתר סילוק פסולת מוסדר שיאושר ע"י קמ"ט איכות הסביבה או שיעשה בו שימוש נוסף בתחום המחצבה;

תכנית להדממת המחצבה **6.** מפעיל המחצבה באזור רגיש ובאזור רגיש במיוחד יכין ויגיש לקמ"ט איכות הסביבה תכנית להדממת המחצבה בעת קיום תנאים מטאורולוגים קשים הגורמים להסעת אבק מחצבה לאזורי מגורים הסמוכים למחצבה, ויפעל על פי התוכנית;

מניעת רעש בלתי סביר וזעזועי קרקע **7.** (1) מפעיל מחצבה ינקוט בצעדים למניעת גרימת רעש בלתי סביר כתוצאה מעבודה במחצבה, לרבות צעדים תפעוליים וטכנולוגיים הנדרשים כדי שהמחצבה ומתקניה

לא יגרמו לרעש בלתי סביר כמשמעותו בתקנות למניעת מפגעים (רעש בלתי סביר), התש"ן–1990, כפי תוקפו בישראל מעת לעת;

(2) מפעיל מחצבה ינקוט בצעדים למניעת זעזועי קרקע הגורמים למטרדים ובכלל זה הצעדים התפעוליים הטכנולוגים הדרושים כך שהערכים המנויים להלן ישמרו:

(א) המהירות המרבית של תנועת חלקיקי הקרקע במדידה הנערכת במרחק של עד 5 מטרים מהמבנה הקרוב ביותר למקום הפיצוץ לא תעלה על הערכים הבאים:

א. 32 מ"מ לשניה כשמרחק המדידה ממקום הפיצוץ הוא עד 90 מטרים;

ב. 25 מ"מ לשניה כשמרחק המדידה ממקום הפיצוץ הוא בין 90 ל-1,500 מטרים;

ג. 19 מ"מ לשניה כשמרחק המדידה ממקום הפיצוץ עולה על 1,500מטרים;

(ב) פיצוץ במחצבה יעשה כך שמכפלת החזקה בריבוע של המרחק במטרים של מקום הפיצוץ מנקודת המדידה בקבוע K תהיה שווה או גדולה מכמות חומר הנפץ בקילוגרמים לכל השהיה. הקבוע K יחושב כך שב- 95% מהמקרים יעמדו ערכי תנועות חלקיקי הקרקע בערכים הבאים:

א. כשמרחק המדידה ממקום הפיצוץ הוא עד 90מטרים

$$k=0.002$$

ב. כשמרחק המדידה ממקום הפיצוץ הוא בין 90 ל-1500 מטרים

$$K=0.0012$$

ג. כשמרחק המדידה ממקום הפיצוץ גדול מ- 1500 מטרים

$$K=0.012$$

(ג) המהירות המרבית של תנועת חלקיקי הקרקע הנערכת במרחק של עד 5 מטרים מהבניין הקרוב ביותר למקום הפיצוץ לא תעלה על הערכים הבאים:

א. 19 מילימטר לשניה בתדירות של 11HZ-4HZ ;

ב. בין 19 מילימטר לשניה ל -51 מילימטר לשניה בתדירות תנודות של 30HZ-11HZ ;

ג. 51 מילימטר לשניה בתדירות תנודות שמעל 30HZ.

מניעת מפגעים כתוצאה משינוע חומר מחצבה

8. (1) מפעיל מחצבה יתקין ויפעיל במחצבה מתקן לשטיפת משאיות המובילות חומר מינרלי;

(2) מפעיל משאית היוצאת מתחום המחצבה יבצע שטיפה של ארגז המטען והצמיגים;

(3) מפעיל משאית לא ישנע מחוץ לגבולות המחצבה משאית העמוסה בחומר מינרלי אלא אם המשאית מכוסה באופן המונע פיזור אבק;

(4) מפעיל מחצבה יבדוק כל משאית היוצאת משטח המחצבה ויוודא כיסוי מטענה באופן המונע פיזור אבק;

טיפול בפסולת מחצבה **9.** (1) לאחר גמר הכרייה לא תשארנה בתוך או מחוץ לאתר המחצבה ערמות של חומר טפל. כל השאריות של חומר מוגמר, חומרי ביניים וחומר טפל יסולקו מאתר המחצבה אל אתר סילוק פסולת מוסדר שיאושר ע"י קמ"ט איכות הסביבה או לחילופין ישמשו לשיקום נופי של המחצבה על פי תוכנית מפורטת שתוכן ע"י מפעיל המחצבה ותאושר ע"פ כל דין;

(2) במהלך הכרייה יותר אחסון זמני של ערמות חומר טפל בתחום שטח המחצבה באופן שימנע פיזור אבק ועל פי תוכנית ולוח זמנים שיאושרו על ידי קמ"ט איכות הסביבה;

(3) באזור המוגדר כרגיש במיוחד לא יותר אחסון זמני של ערמות חומר טפל ופסולת מכל סוג;

הסדרת ניקוז **10.** על מפעיל מחצבה לעשות כל הנדרש בכדי לאפשר ניקוז מי גשמים מאתר המחצבה. עודפי מי שטיפה מתהליכי חציבה, עיבוד או ייצור חומרים מתוך המחצבה, ימוחזרו ויוחזרו למערך המים של מתקני הייצור.

טיפול בשפכים **11.** (1) במחצבה תוקם מערכת איסוף שפכים אשר תבטיח מניעת דליפה מתוך המערכת ומניעת סתימות.

(2) הצנרת תונח באופן שיאפשר הולכת השפכים אל קו ביוב ציבורי. לחילופין תוקם מערכת לטיהור השפכים כאשר הקולחים ישמשו להשקיית סרק, נטיעות או שימוש אחר שיאושר ע"י קמ"ט איכות הסביבה. או לחילופין תוקם מערכת מיחזור ושימוש חוזר בקולחים בתהליכי ייצור רלוונטים: הרטבת דרכים, שטיפת משאיות וכיוב'.

(3) התכנית לטיפול בשפכים וביצועה מותנית באישור קמ"ט איכות הסביבה.

(4) הטיפול בשפכים יבוצע על פי חוק עזר לקמ"ט איכות הסביבה רשויות מקומיות לאיכות הסביבה - יהודה (הזרמת שפכי תעשייה למערכת ביוב) התשנ"ח-1999.

תכנית ניטור אבק **12.** (1) מפעיל המחצבה באזור שאינו רגיש או רגיש במיוחד יבצע 4 פעמים בשנה לכל הפחות, דגימות לקביעת ריכוז אבק מרחף ואבק שוקע הנפלט מהארובות ופתחים של מתקנים במחצבה ויגיש תוצאותיהן לקמ"ט איכות הסביבה. מועדי הדגימות ומיקומן יאושרו ע"י קמ"ט איכות הסביבה. דגימות של גז פליטה תבוצענה על פי דרישות קמ"ט איכות הסביבה לפחות פעם בשנה.

(2) הדגימות תבוצענה בידי גורם מקצועי בתנאי הפעלה אופיינים למחצבה ולמתקניה בשיטה שיקבע קמ"ט איכות הסביבה.

(3) מפעיל מחצבה יבטיח קיום ההכנות והסידורים הדרושים לשם ביצוע נאות של הדגימות

(4) מפעיל מחצבה יתקין מד רוח עם רשם רציף המחובר למערכת בקרה ממוחשבת לבדיקת מהירות הרוח וכיוונה במיקום ובשיטות שיאושרו על ידי קמ"ט איכות הסביבה.

תכנית ניטור אבק באזור רגיש **13.** (1) מפעיל המחצבה באזור רגיש במחצבות ששטחן הקיים או המתוכנן הוא 30 דונם או יותר, המצוידות במתקן גריסה ו/או מפעיל מתקן גריסה קבוע או נייד יכין וימסור לאישורו של קמ"ט איכות הסביבה, תכנית לניטור אבק שוקע ואבק מרחף באזורים סמוכים למחצבה, אליהם מתפזר אבק המחצבה. תכנית הניטור תבוצע על פי הנחיות קמ"ט איכות הסביבה בתדירות ובאמצעים כפי שידרשו על ידי קמ"ט איכות הסביבה והיא תכלול:

(א) הצבת מכשירי ניטור אבק מרחף שיופעלו אוטומטית כאשר כיוון הרוח הוא מהמחצבה אליהם, וכן מד רוח עם רשם רציף המחובר למערכת בקרה ממוחשבת לבדיקת מהירות הרוח וכיוונה;

(ב) הצבת מכשירי ניטור, לאבק מרחף שיופעלו במשך 3 שעות רצופות אחת לשבוע;

(ג) נתוני הניטור לאבק מרחף ימסרו לקמ"ט איכות הסביבה לא יאוחר מ-30 יום לאחר ביצוען;

(ד) הצבת מכשירי ניטור לאבק שוקע אשר יוחלפו אחת לחודש במשך כל השנה. נתוני הניטור של אבק שוקע ימסרו לקמ"ט איכות הסביבה עד ה- 10 לכל חודש, מידי חודש.

(ה) קביעת מיקומם של מכשירי הניטור כאמור בפסקאות (א), (ב) ו(ג) תהיה מתוך התחשבות במשטר הרוחות באזורים בהם מתפזר אבק המחצבה, ובאזורים המתאימים לבדיקות רקע, באופן שיבטיח כי הפעלת מכשירי הניטור תביא לתוצאות המשקפות את פיזור האבק מהמחצבה.

(2) מפעיל המחצבה ירכוש על חשבונו את מכשירי הניטור על פי הוראות תקנות אלו, בתקן וברמה הנדרשת על ידי קמ"ט איכות הסביבה. חידוש הציוד והביטוח יהיו באחריות מפעיל המחצבה.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (ב), פנייה בדרישה לפיצויים שהוגשה ביחס למבנה חדש שסולק במהלך תוקפו של צו זה, אשר הוגשה במועד הקבוע בסעיף 8(א) לצו זה והשגה שהוגשה במועד הקבוע בסעיף 10(ג) לצו זה, יתבררו עד תומם גם לאחר פקיעת תוקפו של צו זה.

תכנית ניטור אבק אזור רגיש במיוחד (14) (1) מפעיל מחצבה באזור רגיש במיוחד במחצבות ששטחן הקיים או המתוכנן 30 דונם או יותר, המצוידות במתקן גריסה ו\או מפעיל מתקן גריסה קבוע או נייד יכין וימסור לאישורו של קמ"ט איכות הסביבה תכנית לניטור אבק שוקע ואבק מרחף עדין באזורים סמוכים למחצבה אליהם מתפזר אבק המחצבה. תכנית הניטור תבוצע על פי הנחיות קמ"ט איכות הסביבה בתדירות ובאמצעים כפי שידרשו על ידי קמ"ט איכות הסביבה והיא תכלול:

(א) הצבת מכשירי ניטור המודדים אבק מרחף ואבק מרחף עדין באופן רציף ואוטומטי;

(ב) הצבת מד רוח עם רשם רציף המחובר למערכת בקרה ממוחשבת לבדיקת מהירות הרוח וכיוונה ליד כל מכשיר ניטור אבק מרחף עדין;

(ג) מכשירי הניטור יהיו מוכנים להפעלה באופן קבוע 24 שעות ביממה, 365 ימים בשנה, אלא אם יקבע אחרת על ידי קמ"ט איכות הסביבה, ויופעלו אוטומטית כאשר גזרת הרוח תהיה בכיוון מהמחצבה אליהם;

(ד) מכשירי הניטור לאבק מרחף עדין, ומד הרוח, יחוברו באופן קבוע למכשיר טלפון כך שנתוני המדידות יועברו באופן מיידי וישיר למשרדי קמ"ט איכות הסביבה או למקום אחר שיקבע קמ"ט איכות הסביבה;

(ה) מכשירי הניטור יצויידו בחייגן אוטומטי ובמערכת אתראה אוטומטית במקרה של חריגות בכמות האבק;

(ו) מפעיל המחצבה יתקין במשרדי קמ"ט איכות הסביבה ציוד לקליטת הנתונים ותוכנה לשליטה מרחוק ולניתוח הנתונים;

(ז) הצבת מכשירי ניטור לאבק שוקע אשר יוחלפו אחת לחודש במשך כל השנה. נתוני הניטור של אבק שוקע יועברו למשרדי קמ"ט איכות הסביבה עד ה- 10 לכל חודש מידי חודש;

(ח) מכשירי הניטור כאמור בפסקאות (א) (ב) ו(ז) יוצבו בהתאם למשטר הרוחות באזורים אליהם מתפזר אבק המחצבה, וכן באזורים סמוכים אליהם לא מתפזר אבק מהמחצבה, המתאימים לבדיקות רקע;

(2) מפעיל המחצבה ירכוש על חשבונו את מכשירי הניטור על פי הוראות תקנות אלו, בתקן וברמה הנדרשת על ידי קמ"ט איכות הסביבה. חידוש הציוד והביטוח יהיו באחריות מפעיל המחצבה.

תכנית ניטור רעש (15) (1) המפעיל יגיש לקמ"ט איכות הסביבה בתוך 60 יום מקבלת היתר להפעלת המחצבה תוכנית לסקר רעש ויבצע את הסקר בכפוף לאישור הקמ"ט איכות הסביבה ועל פי דרישתו ולפחות אחת לשנה. התוכנית תכלול את מקומות המדידה, שעות המדידה ומקורות הרעש שיבדקו. דו"ח על הסקר יש להגיש בתום 10 ימים מסיומו;

(2) מפעיל המחצבה יבצע בזמן הפעלת חומרי נפץ במחצבה בכל פיצוץ מדידות של עצמת הרעש בסמוך למבנה כאשר מרחק המבנה ממקום הפיצוץ קטן מ–500 מטרים;

תכנית ניטור זעזועי קרקע (16) (1) המפעיל יגיש לקמ"ט איכות הסביבה בתוך 60 יום מקבלת היתר להפעלת המחצבה תוכנית לעריכת סקר סיסמי בהנחיית קמ"ט איכות הסביבה ויבצע את הסקר על פי דרישתו לפחות אחת לשנה. התוכנית תכלול את מקומות המדידה, שעות המדידה ומקורות זעזועי הקרקע שיבדקו. דו"ח על הסקר יש להגיש בתום 10ימים מסיומו;

(2) מפעיל מחצבה יבצע בזמן הפעלת חומרי נפץ מדידות של רעידות קרקע בסמוך למבנה בכל פיצוץ כאשר מרחק המבנה ממקום הפיצוץ קטן מ-500 מטרים;

אגרות ניטור (17) מפעיל המחצבה באזור רגיש ובאזור רגיש במיוחד ישלם לקמ"ט איכות הסביבה עבור כל תחנת ניטור אגרת ניטור בסך 16,650 שקלים חדשים לשנה כערכם על פי המדד שהתפרסם ב–15.7.98, לכיסוי הוצאות אחזקת הציוד, בקרה וניטור.

הפעלה ותחזוקה (18) (1) הציוד והמתקנים המפורטים בתקנות אלו, יוחזקו במצב תקין בכל עת לשם הבטחת פעולתם התקינה;

(2) מתקני הגריסה, הניפוי והקידוח וכל מתקן אחר המצוי בשטח המחצבה יופעלו רק כאשר פעולת ציוד הסינון, ציוד הערפול וההתזה וציוד היניקה והאיסוף המותקנים בהם, תקינה;

רישום ודיווח (19) (1) מפעיל המחצבה ינהל רישום מלא ומוסדר של הנושאים שלהלן:

(א) מועדי הדממת מתקן במחצבה, בכל מקרה של תקלה בציוד הסינון ובציוד השאיבה והאיסוף;

(ב) תוצאות ניטור אבק שוקע;

(ג) תוצאות ניטור אבק מרחף, ואבק מרחף עדין;

(ד) תוצאות ניטור רעש וניטור סיסמי;

(ה) תוצאות דגימות בארובות ובפתחים;

(ו) נתוני כיוון הרוח ומהירות הרוח;

(ז) מועדי סילוק פסולת המחצבה ויעדי הסילוק;

(ח) מועדים בהם הודממה המחצבה בשל רוחות שנשאו אבק מהמחצבה לכיוון אזורי מגורים;

(ט) תכנית הפיצוצים המתוכננות להתבצע במחצבה לרבות מספר ההשהיות וכמות חומר הנפץ בכל השהייה;

(י) כל נושא ומידע רלוונטי שיידרש על ידי נציג קמ"ט איכות הסביבה;

(2) הרישומים ישמרו במשרדי מפעיל המחצבה במשך חמש שנים, ויעמדו לעיון נציג הקמ"ט איכות הסביבה בשעות העבודה המקובלות. העתקים מהם ימסרו לו על פי דרישה;

חומרים מסוכנים חומרי נפץ ודלקים

(20) אחסון ושימוש בחומרים מסוכנים, חומרי נפץ ודלקים יבוצע לפי הוראות כל דין והוראות קמ"ט איכות הסביבה;

איש קשר **(21)** הוראות חוק עזר זה יחולו בשינויים המחייבים גם על מפעלים ומתקנים לטיפול בחומר מינרלי שאינם מצויים בתחום מחצבה;

מתקני טיפול בחומר **(22)** אין בקיום הוראות אלה כדי לגרוע מחובת מפעיל המחצבה וכל מי שפועל מטעמו או בקשר עמו בתחום המחצבה, לקיים הוראות כל דין אחר ובפרט בעניין תכנון ובנייה, מניעת מפגעים ושמירה על איכות הסביבה;

שמירת הדינים **(23)** אין בקיום הוראות אלה כדי לגרוע מחובת מפעיל המחצבה וכל מי שפועל מטעמו או בקשר עמו בתחום המחצבה, לקיים הוראות כל דין אחר ובפרט בעניין תכנון ובנייה, מניעת מפגעים ושמירה על איכות הסביבה;

אכיפה ועונשין **(24)** (1) מפעיל המחצבה יאפשר בכל זמן סביר לנציגי קמ"ט איכות הסביבה להיכנס לשטח המחצבה לשם בדיקת ביצוען של הוראות אלה, ובכלל זה בדיקת אופן ויעילות פעולתם של מכשירי הניטור, עיון ברישומים, עריכת מדידות ונטילת דגימות;

(2) המפר הוראה מהוראות תקנות אלו, דינו קנס בשיעור הסכום כקבוע בסעיף 61(א)(4) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 כפי שיעורו בישראל מעת לעת, בגין כל הפרה, אשר ישולם לטובת הקרן;

(3) הפר מפעיל מחצבה הוראה מהוראות תקנות אלו, ולא הפסיק את ההפרה למשך 60 יום מעת שהתחילה ההפרה, יבוטל רישיון החציבה שניתן למחצבה.

תחילה **(25)** תחילת תוקפו של תקנות אלו מיום פרסומו.

תאריך: התשע"ט

2018

_____??

?, אלוף מפקד כוחות

צה"ל

באזור יהודה והשומרון

נספח ב' – הצעה לנוסח תיקון לפקודת המכרות

הצעת חוק לתיקון פקודת המכרות (תיקון מס' 12), תשע"ח-2018

תיקון סעיף 109ב

1. בסעיף 109ב לפקודה, אחרי סעיף קטן (ב), יבוא:

"(ג) על אף האמור בכל דין, אדם העושה במסגרת עיסוקו שימוש, לרבות הובלה או מסחר, בחומרי חציבה, לא יקבל לידיו במישרין, בתמורה או בלא תמורה, חומר חציבה מהאזור, המיועד להעברה אל מחוץ לשטח המחצבה שלגביו ניתן רישיון לחיצוב, אלא אם כן קיבל העתק של רישיון לחיצוב בר תוקף לפי כל דין החל באזור והעתק בר תוקף של ההיתרים הנדרשים לפי כל דין החל באזור.

(ד) בסעיף זה –

"אזור" – כהגדרתו בתקנות שעת חירום (יהודה והשומרון – שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), התשכ"ז-1967, כפי שהוארך תוקפן ותוקן נוסחן מעת לעת;

"היתרים" - לרבות היתרים לפי צו בדבר העברת טובין (יהודה והשומרון) (מס' 1252), התשמ"ח-1988 ולפי תקנות בדבר העברת טובין (הוצאת חומר מחצבה מהאזור לישראל) (יהודה והשומרון), תשס"ט-2009."

דברי הסבר

תופעת הכרייה הבלתי חוקית הוכרה כבר בדו"ח מבקר המדינה כ"מכת מדינה" ואסדרה בחוק תיקון לפקודת המכרות (תיקון מס' 12), התשע"ב-2012.[70] הנזקים הנגרמים לסביבה כתוצאה מהכרייה הבלתי חוקית מדי יום הם חמורים ונרחבים, בעוד אין כל אפשרות להשיב את המצב לקדמותו.

בתיקון הפקודה משנת 2012 נשמטה ההתייחסות לחומרי החציבה המגיעים מאזור יהודה ושומרון לישראל כך שהוראות הפקודה לא חלות על חומרי חציבה אלו, וניתן להשתמש בחומרי חציבה לא חוקיים מהאזור בתחומי מדינת ישראל ללא שום מגבלה. מצב עניינים זה מתמרץ את המחצבות הלא חוקיות באזור להגדיל את פעילותן הלא חוקית ובכך להמשיך ולפגוע פגיעה אנושה בסביבה באין מפריע, לפגוע באיכות החיים של כלל התושבים באזור, והכל תוך סיכון בטיחותי לתושבי האזור.

הצעת חוק זו מושתתת על ההכרה באחריות מדינת ישראל לאזור והכרה כי בשטח זה קיימים מחצבים ומשאבי טבע ייחודיים, המהווים בתי גידול עשירים למגוון מינים מן החי ומן הצומח, שכמותם מוגבלת, ויש לעשות כל אשר לאל ידנו כדי לשמרם.

כמו כן, מאחר שהאזור כולו הוא נקודת מפגש בין שלוש יבשות – אירופה, אסיה ואפריקה, הרי שכל פגיעה בשטחים הללו פוגעת פגיעה בל תשוער במארג אקולוגי שלם ובמגוון מינים. כמו כן, מתוך אחריות על האזור יש לעשות כל

---

[70] התקבל בכנסת ביום ט"ז באייר התשע"ב (8 במאי 2012) [בישיבה שהחלה ביום ט"ו באייר התשע"ב (7 במאי 2012)]; הצעת החוק ודברי הסבר פורסמו בהצעות חוק הכנסת — 452 ,מיום כ"ה באדר התשע"ב (19 במרס 2012), עמ' 132.

שניתן על מנת לצמצם את זיהום הסביבה והסכנה לאנשי האזור. ההסדר החוקי המוצע בחקיקה זו יסייע להרתעת צרכני התוצרת, ובכך ימנע מן המחצבות הבלתי-חוקיות פגיעה כה חמורה במארגים האקולוגים ובאוצרות הטבע הייחודיים של מדינת ישראל והאזור.

נספח ג' – כמות צריכת חומרי הגלם ממחצבות בממוצע לשנה - נכון לשנת 2019

חומרי גלם למשק הבנייה והסלילה[71]

סוג המחצב	צריכה שנתית ממוצעת	שימוש
גיר ודולומיט לחצץ	הצריכה השנתית עומדת על כ-50 מיליון טון, מהם כ- 15 מיליון טון מסופקים ממחצבות ביהודה ושומרון.	ייצור בטון ואספלט, מצעים לכבישים ולתשתיות וכחומר מילוי.
בזלת לחצץ	הצריכה השנתית עומדת על למעלה מ-1 מיליון טון.	ייצור אספלט איכותי ("אספלט שקט"), שיתרונותיו: משך חיים ארוך יותר, ניקוז טוב יותר, הפחתת רעשי תנועה וקיצור מרחקי בלימה.
חול	הצריכה השנתית עומדת על כ- 8 מיליון טון, מהם כ- 3 מיליון טון "חול מחצבה" המסופק מחומרים דקים המהווים תוצר מפעילות מחצבות האבן לחצץ	ייצור תערובות בטון וטיח ומצע לריצוף ולתשתיות צנרת
גיר, חרסית וגבס למלט	ייצור המלט צורך כ- 6-5 מיליון טון אבן גיר, 1.2-1 מיליון טון חרסית וכ-300 אלף טון גבס בשנה	המלט משמש לייצור תערובות בטון, מוצרי בטון טרומיים, טיח, בלוקים וכדומה
אבן לחיפוי ולריצוף ("שישי")	צריכה לא ידועה. תפוקת המחצבות בארץ תנודתית מאוד ונעה בין 20,000 טון ל-100,000 טון בשנה, אך זו, כאמור, אינה מעידה על הצריכה	ריצוף פנים וחוץ, חיפוי מבנים ומשטחים
גיר למוזאיקה	כ 100,000 טון בממוצע בשנים האחרונות	ייצור מרצפות טראצו במפעל יחיד. המפעל גם מייבא חלק מאבני המוזאיקה
גיר לסיד	כ- 400,000 טון בממוצע בשנים האחרונות	הסיד משמש להכנת טיח, כצבע וכחומר גלם לתעשיות כימיות
גיר לטיח	יש קושי לאמוד היות ומהווה חלק מתפוקת מחצבות החצץ	הטיח משמש כחומר מליטה, איטום, חיזוק ותיקון בענף הבנייה
סה"כ	**בין 65.82 ל-67.1 מילון טון**	

[71] הנתונים מתוך מסמך חומרי הגלם למשק הבנייה והסלילה ולתעשייה - משרד האנרגיה 10.2019
https://www.gov.il/BlobFolder/policy/mining_090220/he/establishing_management_efficiency_policies.pdf

חומרי גלם לתעשייה

סוג המחצב	צריכה שנתית ממוצעת	שימוש
פוספט	כ- 5.7 מיליון טון בשנה	ייצור דשנים, חומצות זרחתיות וכימיקלים אחרים
גיר איכותי	כ- 200 אלף טון בממוצע בשנים האחרונות	משמש בעיקר כ- filler (מלאן) לתעשיית הצבעים, הפלסטיקה, הנייר, התרופות ועוד.
חרסיות מיוחדות	כ- 50 אלף טון בממוצע בשנים האחרונות עם תנודתיות גדולה (10,000 -150,000)	משמש בעיקר בתעשיות הקרמיקה לסוגיה (רעפים, לבנים) ובייצור מוצרים חסיני אש
חול זך	כ- 200 אלף טון בממוצע בשנים האחרונות	כמחצית התפוקה משמשת בתעשיית הזכוכית והיתר מסופק לבתי יציקה, לתעשיית השיש, לתעשיית חומרים מתקדמים ולסינון מים בבארות
מלח	עד כ- 5,000 – 10,000 טון בשנה. אין כיום פעילות הפקה	משמש כתוסף מזון לצאן ולבקר בשוק המקומי והעולמי
פורצלניט	אין כיום	תעשיית סיליקה, תוסף לאספלט (פוטנציאל)
נחושת	אין כרייה עדיין	ייצור נחושת נקיה למגוון תעשיות
חומרי גלם מים המלח	כ- 5.3 מיליון טון אשלג, כ- 200 אלף טון מלח וסודה קאוסטית, כ- 165 אלף טון ברום וכ- 145 אלף טון מגנזיום בשנה	אשלג- משמש לתעשיית הדשנים (יחד עם פוספט) ; ברום- משמש בתעשיית האלקטרוניקה, טיהור המים, ההדברה והתרופות ; מגנזיום- משמש לייצור אלומיניום וסגסוגות לתעשייה ובמיוחד לתעשיית הרכב.
סה"כ	**כ-11.96 מיליון טון**	

נספח ד' - תב"ע שכונת תל ציון

11-82-2139B

מועצת תכנון עליונה
אזור יהודה ושומרון

מרחב תכנון מקומי
מועצה אזורית מטה בנימין

תכנית מפורטת מס' 242/3

שינוי לתכנית מתאר 242

כוכב יעקב - מערב

בעל הקרקע:	הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ביהודה ושומרון
היוזם:	הועדה המקומית מטה בנימין
מגיש התכנית:	משרד הבינוי והשיכון - המנהל לבנייה כפרית
עורך התכנית:	איל איצקין אדריכלים בית שמואלי רח' כנפי נשרים 3 גבעת שאול ירושלים טלפון: 02-6511129 פקס: 02-6521504

תאריך עדכון אחרון: 14/3/99

2.8. **מערכות סולריות**
קולטי השמש יתוכננו במישור גג הרעפים או על פני גג שטוח באופן שיפורט כחלק מהיתרי הבניה. דודים יוסתרו בחלל גג הרעפים או במסתורים בגגות שטוחים באופן שיפורט בהיתרי הבניה.

2.9. **הרחבת דירות ובניה בשלבים**
תותר הרחבת דירות או בניה בשלבים רק ע"פ תכנית להרחבת הבנין בשלמותו אשר תוגש כחלק מהיתר הבניה וללא תוספת זכויות בניה כפי שמוגדרות בפרק ז', טבלה מס' 1. לצורך כל הרחבה תוגש בקשה לאישור הועדה .
תותר הרחבת דירות במרווחים בין הבתים ובתנאי שתשמר נסיגה בחזית לכוון המדרון של 6 מ' לפחות ובתנאי שגובה התוספת לא יעבור את פני הכביש העליון או את פני גינת שורת הבנינים שמעל.

2.10. **הנחיות לפיתוח באזורי המגורים**
1. תמיכת קרקע - תעשה בקירות תומכים ובמסלעות. תמיכת קרקע תעשה ע"פ תכנית פיתוח שתאושר ע"י הועדה. בכל מקרה של מסלעה יידרש בנוסף קיר נקיון.
2. קירות תומכים - בגבולות המגרש יהיו בגובה מכסימלי של 3.0 מ' , בתוך המגרשים יותרו קירות תומכים בגובה מכסימלי של 6 מ'.
3. גדרות - בהפרדה בין חצרות תותר גדר סורג או גדר רשת על קיר אבן בגובה של 30 סמ' מעל החצר הגבוהה.
4. שבילים - יבוצעו באבן משתלבת או חומר אחר ע"פ אישור הועדה.
5. זכויות מעבר - במגרשי המגורים תהיה זכות מעבר לצנרת בתחום 2 מ' מגבולות המגרשים.

2.11. **מיגון אקוסטי ומיזוג אוויר**
1. כל יחידת דיור תצויד במערכת מיזוג אוויר., על חשבון היזם.
2. לכל יחידת דיור יותקן על חשבון היזם מיגון אקוסטי בפני מפגעי רעש מהמחצבות וממטוסים, ע"פ הנחיות יועץ אקוסטיקה אשר יהוו חלק בלתי נפרד מהיתר הבניה.

פרק ה' – תנאים מיוחדים ואופן בצוע התכנית

1. תנאים למתן היתרי בניה במגרשים

א. היתרי בניה לא ינתנו אלא לאחר שהובטחה להנחת דעתה של הועדה בניית מוסדות הציבור ולאחר שהובטח ביצוע השטחים הפתוחים הציבוריים. מוסדות הציבור והשטחים הפתוחים ייבנו על פי קצב ושלבי הביצוע של בניני המגורים.

ב. היתרי בניה למגורים לא ינתנו אלא לאחר שהובטח ביצועם של התשתיות הבאות:
1) פריצת דרכים.
2) מאספי ביוב ראשיים וכן מערכת סילוק שפכים.
3) מערכת אספקה ראשית של מים.
4) הכנה למערכות חשמל ותקשורת.

ג. היתרי בניה בתחום המגרשים יוצאו רק בהתאם להוראות התכנון שנובעות מתסקיר השפעה על הסביבה, כגון מיגון אקוסטי ומיזוג אוויר לפי פרק ד' סעיף 2.14 ופרק ג' סעיף ה-1, סעיף קטן 8.

ד. תנאי לקבלת היתר בנייה יהיה חתימת המבקש על תצהיר שלפיו הוא מודע לפוטנציאל המפגעים בשכונה כתוצאה מהמחצבות הקיימות.

2. תכניות הגשה להיתרי בניה

כל בקשה להיתר בניה תכלול את התכניות הבאות:
א. תכנית מדידה מעודכנת וחתומה ע"י מודד מוסמך, בקנ"מ 1:250 .
ב. תרשים סביבה בק.מ. 1:1000 .
ג. תרשים העמדת המבנה במגרש, דרכי גישה, קווי בנין וחניה על רקע תכנית המדידה שבסעיף 1, בק.נ.מ. 1:250.
ד. תכניות הקומות, לפחות 2 חתכים ניצבים, חזיתות בק.נ.מ. 1:100 .
ה. תכנית פיתוח בק.נ.מ. 1:250 הכוללת העמדת המבנה, דרכי גישה, סימון חניה, שבילים, גדרות, קירות תומכים, מסלעות, צמחיה, מתקני תלית כבסים, מערכת ביוב, כולל סימון גבהים מוחלטים הדרושים לשבילים ולקירות התומכים.

3. הקלות בסמכות הועדה

הועדה רשאית לאשר סטיות אלו מתכנית הבנוי והפיתוח המפורטת:
א. סטיה נקודתית של עד 5% בקוי הבנין במידה וסטיה זו אינה פוגעת באיכות הדירות המתוכננות.
ב. שינוים בהיקף הבניה ובמספר יחידות הדיור שבמגרשים השונים ע"י קיזוז ביניהם, בתנאי שסה"כ שטחי הבניה וסך הכל מספר יחידות הדיור לא יעלה על המותר בטבלה מס' 1 שבפרק ד'.
ג. שינויים בטיפוס הבתים, בסוגי הדירות ע"פ שיידרש למועד הוצאת היתרי הבניה ובלבד שסה"כ שטחי הבניה, מס' הקומות וגובה הבנינים לא ישתנה, ע"פ שיקול דעתה של הועדה ובהתאמה לתכנית הבנוי שתאושר.
ד. שינוי בגבולות המשותפים שבין אזורים למבני ציבור ואזורים פתוחים ציבוריים ובלבד שיחס שטחיהם לא ישתנה.

4. תכנית לצרכי רישום

עם מבקש הבקשה להגיש עם גמר הבניה תכנית מדידה מצבית לצרכי רישום.

5. אכלוס הסביבה

א. תצהיר חתום ע"י מבקשי היתרים: ראה פרק ה' סעיף 4 –ד.
ב. מיגון אקוסטי ומיזוג אוויר יותקנו במבני המגורים ובמבני ציבור - ראה פרק ד' סעיף 2.14 ופרק ג' סעיף ה-1, סעיף קטן 8.
ג. תכנון הפיתוח יצור שטחים פתוחים מוגנים (צל רעש).
ד. בשולי התוכנית ינטעו חגורות ירק ויער להגנה על שטח השכונה.
ה. באחריות הרשות המקומית לקיים ניטור אבק, רעש ומפגעים אחרים למעקב המזהמים.

נספח ה' - תשובת המדינה לבג"ץ 5964/15 מחצבות יו"ש

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 5964/15

עמותת הפורום לישראל ירוקה (ע"ר 580551299)
באמצעות הראל ארנון ושות' – עורכי דין
מרח' הרטום 16, ת"ד 45151
ירושלים 9145101
טל': 02-6509100, פקס: 02-6509110

העותרת

נ ג ד

1. שר הביטחון
2. ראש המנהל האזרחי
על ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים, ירושלים
טלפון: 02-6466395 ; פקס': 02-6467011
3. מחצבות ג'מעין – מגרסת השלום
4. חב' מחצבות טאריפי החדשה-אבו וואגי – ח.פ. 562441246
באמצעות ב"כ עו"ד דוד זיסו ואח'
מרחוב דרך מנחם בגין 7, קומה 16,
בית גיבור ספורט, רמת גן 52521
טל: 03-6117797 ; פקס: 03-5214705
5. מחצבות אבו שושה (קלנדיה)
6. מחצבות שיבתין

המשיבים

תגובה מקדמית מטעם המשיבים 1-2

1. בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 27.10.15 בדבר הארכת המועד להגשת התגובה, מתכבדים המשיבים 1-2 (להלן: "**המשיבים**") להגיש תגובה מקדמית מטעמם לעתירה.

2. עניינה של עתירה זו בבקשת העותרת כי בית המשפט הנכבד יתן צו על תנאי המורה למשיבים ליתן טעם "מדוע לא יפעילו את סמכויות האכיפה והפיקוח שלהם ויורו על סגירה לאלתר של ארבע מחצבות הפועלות ללא היתרים ובניגוד לדין"; וכן בבקשה למתן צו ביניים המורה למשיבים לעצור את המשך פעולות החציבה המתרחשות במחצבות נושא העתירה, עד למתן הכרעה סופית בעניינה.

העותרת ממקדת טיעוניה בארבעה מישורים במצטבר, כשחלקם רלוונטיים לכל ארבעת המחצבות מושא העתירה וחלקם למחצבות מסוימות בלבד, והם: היעדרן של פעולות פיקוח ואכיפה מטעם המינהל האזרחי כנגד ארבעת המחצבות: ג'מעין, טריפי, אבו-שושה

יודגש בעניין זה, כי פיקוד המרכז, המינהל האזרחי ומשטרת ישראל, עושים את מירב המאמצים על מנת למנוע את הברחת הסחורות ולהבטיח, כי לא יעשה כל שימוש בהיתרים מזויפים. מאמצים אלו באים לידי ביטוי בשלל דרכים, חלקם על ידי הגברת הפיקוח והאכיפה במעברים עצמם וחלקם על ידי ביצוע פעולות פיקוח ואכיפה בכלל תחומי איו"ש.

<u>הוצאת רישיון החציבה חרף המצב התכנוני</u>

64. המשיבים מבקשים להבהיר, כי רישיונות החציבה הניתנים על ידי המינהל האזרחי למחצבות הפועלות באזור, וחידושם מעת לעת, חרף העובדה כי אותן מחצבות פועלות ללא תוכנית סטטוטורית בתוקף, **מעלה קושי משפטי לא מבוטל**.

מקום שפעולת החציבה אסורה על פי דיני התכנון והקניין, הרי שהמשך פעולת הרשות, הממשיכה להוציא תדיר רישיונות חציבה, על אף שניסיונותיהם של בעלי המחצבות לקדם תוכנית סטטוטורית כשלו, אינה עולה בקנה אחד עם הדין.

65. יחד עם זאת, על אף הקשיים העולים ביחס להוצאת רישיון החציבה חרף המצב התכנוני, ומבלי להמעיט מערכו של קושי זה, **ישנם שיקולים כבדי משקל, העומדים מאחורי מדיניות המינהל האזרחי, שלא לסגור את המחצבות האמורות, ואף להעניק להן רישיונות חציבה, שיפורטו להלן.** ניתן להעריך כי גם אילו היתה נשקלת אכיפה תכנונית ביחס למחצבות, הרי שלנוכח שיקולים אלה, היתה האכיפה נגד פעילות המחצבות מתועדפת במיקום נמוך, במדרג עדיפויות האכיפה. עם זאת, מדובר בעניין תיאורטי שכן לנוכח השיקולים שיפורטו להלן, הרי שסוגיית האכיפה התכנונית כלפי המחצבות כלל אינה עומדת על הפרק.

66. במסגרת השיקולים העומדים ביסוד הותרת מנגנון הרישוי עבור המחצבות הרלוונטיות (קרי משיבות 3-5) יטענו המשיבים כי <u>ראשית</u>, פעולתן של מחצבות אלו **תורמת רבות לפיתוחו וצמיחתו הכלכלית של האזור**, שכן המחצבות מספקות תעסוקה רבה לתושבי האזור, מספקות לעובדיהם הכשרה מקצועית, ומספקות פרנסה גם לנותני שירותים שונים ממעגלים משניים, מקרב האוכלוסייה המקומית.

בעניין זה יוזכר, כי בפסק הדין בבג"ץ יש דין', צוין כי הן עמדת המדינה והן עמדת המחצבות אשר אותן ביקש העותר דאז לסגור, פירטו, תוך גיבוי העמדה בנתונים, כי **פעילות המחצבות תורמת לפיתוחו וצמיחתו הכלכלית של האזור**. קביעה זו רלוונטית, בשינויים המחויבים, גם לענייננו:

> "מעבר לכך, יש לזכור עוד כי כאמור בנתונים שהוצגו בפנינו, המחצבות הפועלות היום מספקות פרנסה להיקף לא מבוטל של תושבים פלסטינים, וכאמור בהודעת המדינה התמלוגים המשולמים למינהל האזרחי על-ידי מפעילי המחצבות משמשים למימון פעילותו של הממשל הצבאי, הפועל לקידום פרויקטים כאלה ואחרים לטובת האזור. גם בתגובת המשיבות (המחצבות) לעתירה הודגש כי הן תורמות בפעילותן לפיתוח כלכלי

> ולמודרניזציה של האזור באופנים רבים וביניהם הכשרת עובדים, תשלום תמלוגים והספקת תוצרי חציבה הנדרשים לצורך בנייה.
>
> כן צוין כי אחוזים ניכרים מתוצרי החציבה שלהן משווקים בתחומי האזור לפלסטינים ולמתיישבים ישראלים כאחד (בשיעור משתנה בין מחצבה למחצבה) וכי מתן הסעד המבוקש בעתירה יגרום לפגיעה אנושה לא רק בהן, אלא גם בעובדיהן ובספקי שירותים שונים מקרב האוכלוסייה המקומית אשר המחצבות מהוות את מטה לחמם.
>
> [...]
>
> במצב דברים זה, קשה אפוא לקבל את קביעתה הנחרצת של העותרת לפיה אין בפעילות החציבה כל היבט של קידום טובת האזור, במיוחד נוכח האינטרסים הכלכליים המשותפים של הצד הישראלי והפלסטיני ותקופת ההחזקה הממושכת."

כאמור, בית משפט נכבד זה דחה את עתירת ארגון "יש דין", תוך הסתמכות על מגוון שיקולים אשר כללו, בין היתר, את קבלת עמדת המדינה ויתר המשיבות, בדבר חשיבותן הכלכלית של המחצבות הפועלות באזור, לטובתו ולצמיחתו הכלכלית של האזור.

המשיבים יטענו כי לאור העובדה ששלוש מבין המחצבות המנויות בעתירה שבנדון, **הינן מחצבות בבעלות פלסטינית** (כולן, למעט מגרסת ג'מעין, המשיבה 3), הרי שמדובר בשימור ופיתוח מרקם העבודה של תושביו המוגנים של האזור.

למעלה מן האמור, ושלא בשולי הדברים, יודגש **כי למצב הכלכלה באזור, השפעה ברורה ובלתי מבוטלת, על יציבותו הביטחונית של האזור**.

67. <u>שנית</u>, כאמור, כלל המחצבות פועלות מזה זמן רב, כאשר שתיים מן המחצבות מושא העתירה (משיבות 4-5), החלו לפעול טרם כניסת כוחות צה"ל לאזור, והמשיבה 3 החלה לפעול לפני למעלה מ-20 שנה. על כן, המינהל האזרחי, בהסתמך על רצף תפעולי ועיקרון ההמשכיות ביחס למשיבות 4-5, המשיך לספק לאותן המחצבות רישיונות חציבה.

בעניין זה, יש לזכור שעד סוף שנות התשעים, התפיסה הייתה שניתן להוציא רישיונות חציבה לאותן המחצבות, אף מבלי להידרש לתוכנית סטטוטורית ספציפית הנוגעת לכל אחת מן המחצבות.

68. <u>שלישית</u>, וכפי שתואר לעיל, שתיים מן המחצבות מושא העתירה (משיבות 4-5) נמצאות בהליכי הוכחת בעלות אל מול קמ"ט רישום מקרקעין. השלישית, המשיבה 3, ניסתה לקדם תוכנית בעבר, אשר נפסלה בינתיים בשל אי-הוכחת בעלות.